ÇAĞDAŞ DİLBİLİM KURAMLARI VE BİLGİSAYARLI ÇEVİRİ UYGULAMALARI

ÖZMUT, Orhan*-ALYAZ, Yunus**
TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

ÖZET

Bu çalışma, çeviri programlarının dilsel yapıları çevirmede ne denli başarılı olduklarını belirlemeye yönelik, toplam 70 adet farklı yapıda İngilizce cümlenin 18 çeviri yazılımı tarafından Almancaya çevirisini içeren kapsamlı bir çalışmanın ilk aşamasıdır ve söz konusu çalışmanın sadece bir kısmını içermektedir. Bu çalışmada bilgisayarlı çeviriye genel olarak ve günümüzdeki durumu itibarıyla kısaca değinilmiştir. Çeviri yazılımları için temel unsurlardan olan dilbilim kuramları da kısaca tanıtılmıştır. Bilgisayarlı çeviri yazılımlarının ürettikleri sonuçların değerlendirilmesi konusunda yapılan göreceli olarak eski çalışmalar da burada sunulmuştur. Yazılımların çevirilerinin değerlendirilmesi için, literatürden ve daha önce yapılan çalışmalardan da yararlanılarak çeviri ve çeviri kalitesi gibi kavramlar irdelenmiş, çevirinin kabul edilebilir veya kullanılabilir olması için taşıması gereken nitelikler belirlenmiştir. Son aşamada ise, yazılımların potansiyellerini, olanaklarını ve kısıtlarını örneklemek amacıyla 18 farklı çeviri yazılımı tarafından İngilizceden Almancaya çevrilen 3 cümle seçilerek yazılımların sözcük seçiminde nasıl bir yol izledikleri belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar yazılımların hedef dilde büyük bir çoğunlukla farklı sözcükleri seçtiklerini, bu farklılığın zaman zaman morfolojik-stilistik veya pragmatik tercih olarak kalırken, sıklıkla da hata sınırlarına girdiğini ve çeviri niteliğini bozduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, bilgisayarlı çeviri, formal dil bilgisi kuramları, bilgisayarlı çevirinin değerlendirilmesi.

ABSTRACT

This study is the first step of a project in which die translation of 70 English sentences of different types by 18 different online translation software into German were investigated, and it contains only one small part of the results received from the mentioned comprehensive project. Here the current situation of the online translation and also the grammar models, which are the essential components of the translation software were briefly introduced. The results of some early

* Öğr. Gör. Dr., U. Ü. Eğitim Fakültesi, Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı. **e-posta:** 03mut@uludag.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., U. Ü. Eğitim Fakültesi, Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı. **e-posta:** alyaz@uludag.edu.tr

evaluation projects carried out were also presented in this work. The criteria are very important to decide the acceptability and usability of translation output. Considering the previous studies and the literature the concepts 'translation ' and 'translation quality ' were defined to determine whether the quality of the translation is good or bad and, the criteria for the evaluation also were treated here. In the last step of this work the translation outputs of selected 3 sentences were examined to show the potencies and the limitations of the online translation software. In this last step only the word selection of the software in the target language was examined. The results of this work show that the translation software very often prefer quite different words in German. The word choice sometimes remains as a morphological-stylistic or pragmatic variety. However, they often cause to the mistakes, so that the translation quality was considerably impaired.

Key Words: Translation, machine translation, formal grammar theories, evaluation of machine translation.

GİRİŞ

Bilgi teknolojilerinin uluslar arası iletişimi daha kolay hale getirmesi, globalleşme ve AB süreci gibi olgular kültürler arası etkileşimi de hızlandırmış, bunun sonucu olarak diller arası çeviri ve bilgisayarlı çeviri daha da önem kazanmıştır. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak bilgisayarlı çevirinin, bu çalışmada derlenen yazılım sayısı da dikkate alındığında, göreceli olarak hızlı bir gelişim sergilediği görülmektedir. Yakın zamana kadar sadece dilin evrensellerinin anlaşılmasını test etmek gibi akademik ilgiyle sınırlı denebilecek yapay zekâ çalışmaları artık bir endüstriye dönüşmüş ve yazılımlar kayda değer bir pazar ürünü hâlini almıştır. Yapay zeka çalışmaları bir çok teknik ve bilimsel unsurun yanı sıra büyük oranda dil(bilim)le oldukça iç içe bir olgudur. Dilbilimsel veriler yapay zekâ uygulamalarının başarısını belirleyen en önemli unsurlardandır.

İnsan dilinin bilgisayar tarafından işlenebilmesi için, birçok unsurun yanı sıra, öncelikle bu amaca uygun bir dilbilgisi modeline ihtiyaç vardır. 20. yüzyılın ilk yarısında geliştirilen yapısal dilbilgisi modellerinden günümüze dek geliştirilen birçok yapısal, biçimsel, işlevsel, üretimsel vb. modellerin nihai amacı dil sisteminin işleyiş prensiplerini anlama ve evrensellerini, genel geçer kurallarını belirleme amacını gütmüştür. Dilin evrensel kurallarını belirleme amacıyla geliştirilmiş olan Genelleştirilmiş Öbekyapısal Dilbilgisi (GPSG: Generalised Phrase Structure Grammar) Belirli Tümce Dilbilgisi (DCG: Definite Clause Grammar), Kategoriyel Dilbilgisi (CG: Categorial Grammar), Sözlüksel İşlevsel Dilbilgisi (LFG: Lexical Functional Grammar), Başsürümlü Öbekyapısal Dilbilgisi (HPSG: Phrase Structure Grammar) ve Parsing and Translation (PATR II) gibi dilbilgisi modelleri aynı zamanda bilgisayarlı çeviri de dâhil çeşitli yapay zekâ uygulamalarında da kullanılmıştır / kullanılmaktadır (Langer, 2001: 215/

Amtrup, 2001: 21/ Russel ve Norvig, 2003: 826 ff.). Bunun gibi modeller dilin formal bir şablonunu çıkararak yapısal-işlevsel doğasını anlama ve aynı zamanda dilin bilgisayar sistemleri tarafından işlenmesini sağlayacak uygulamalar geliştirilmesine olanak sağlamak amacına yöneliktir. Çeviri yazılımlarının olanak ve kısıtlarını değerlendirebilmek amacıyla, öncelikle 20. yüzyılda geliştirilmiş olan formal dilbilgisi kuramları bu çalışmada kısaca tanıtılarak bu modellerin dil teknolojisi ve bilgisayarlı çeviri uygulamaları açısından önemi vurgulanmıştır. Burada anılan dilbilimsel kuramlar ve bilgiler aksi belirtilmedikçe Aksan (1995), Yöndem ve Kesmez (2006), Volk (1996), Carstensen vd. (2001), Russell ve Norvig (2003), Linke, Nussbaumer ve Portmann (1996), Kaplan (1994), Heylen, Maxwell ve Verhagen (1994) ve Crystal (1998)'den derlenen bilgilere dayanmaktadır.

I. Yirminci Yüzyılda Geliştirilen Formal Dilbilgisi Kuramları

İsviçreli dilbilimci F. De Saussure'ün 20. yüzyılın başlarında geliştirdiği yapısalcılık kuramı modern dilbilimin ve dilbilim kuramlarının başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Formal yapısalcılık olarak da adlandırılan Saussure modeli bilgisayardilbilim için geliştirilmiş bir model olmamakla birlikte, dilin göstergelerden oluşan bir sistem olduğu düşüncesini ilk kez ortaya atarak yirminci yüzyıldaki hemen hemen tüm dilbilim çalışmalarını etkilemiştir. Dili, göstergelerden oluşan bir sistem olarak tanımlayan Saussure, göstergeyi de görsel ve sesel imajdan oluşan gösteren-gösterilen ilişkisiyle açıklamaktadır. Göstergenin gösteren-gösterilen ilişkisi aynı zamanda formal bir anlam tanımı yaklaşımıdır ve Saussure'ün bu bilateral konsepti daha sonra dilbilimcilerce ele alınarak çok yönlü gösterge kuramları geliştirilmiştir. Bu gösterge kuramları ve modelleri, anlamı göstergenin içinde bir özellik veya ilişki olarak değerlendirmektedir. Saussure'ün dilin bütününü bir sistem kavramıyla açıklayan yaklaşımı da formal bir anlayıştır. Özellikle dil sisteminin işleyiş prensibini açıklayan yatay (sentagmatik) ve düşey (paradigmatik) ilişkilere dayalı formal mekanik modelinin mantığı en önemli özelliklerdendir.

Lucien Tesniere 1924 yılında 'değerlilik dilbilgisi' (valence grammar) olarak adlandırılan ve fiili cümlenin belirleyici unsuru olarak kabul eden ve diğer cümle öğelerinin fiilin etrafında toplanarak cümleyi oluşturduğu şeklinde özetlenebilecek bir model geliştirmiştir. Buna göre her fiil 0-4 arasında bir değere sahiptir ve bu değer ilgili fiilin bir cümlede birlikte kullanılabileceği maksimum element sayısını göstermektedir. Bu model 'bağıl' (dependence) kavramıyla da ifade edilmektedir. Yani cümlenin oluşumu fiile bağlıdır ve fiilin değeri cümlenin yapısını da belirlemektedir. Cümlede bir öğenin birlikte kullanılabileceği başka öğelerin önceden belirlenmiş olması prensibi LFG, GPSG ve HPSG gibi modellerde de önemli bir yer tutmaktadır, fakat HPSG'de belirleyici olan unsur sadece fiil değil tüm kategoriler ve bu kategorilerin değerleridir.

Formal dil bilgişi kuramlarında önemli bir diğer gelişme 30'lu yıllarda L. Bloomfield, Fries, Harris, Bloch v.d. bilimcilerin çalışmalarıyla şekillenen, 'Taksonomik Yapısalcılık' veya 'Dağılımcılık' (Distributionalism) olarak da adlandırılan Amerikan Yapısalcılığı'yla gerçekleşmiştir. Ağırlıklı olarak cümlelerin yüzey yapı analizine dayalı Amerikan yapısalcılığında dilin yapısı matematiksel/dağılımsal bir modelle açıklanmaktaydı. Bu modele göre dilin yapısı X = Y + Z, veya A = B + C gibi basit bir matematiksel/evrensel bağıntıyla açıklanabilir nitelikteydi. Bu bağıntı dile (veya cümleye) S = NP + VP (Sentence (Cümle) = Nominal Phrase (Ad Öbeği) + Verbal Phrase (Eylem Öbeği) şeklinde uyarlanmakta, yani cümle ad (NP) ve eylem öbeklerinden (VP) oluşmaktadır. Cümlenin bu özelliği hiyerarşik bir dağılım şeması olarak ifade edilmektedir. Bu dağılım şeması cümleyi oluşturan bütün (alt) elementlere uygulandığında ortaya ağacın gövdesi ve dallarına benzeyen bir diyagram ortaya çıktığından bu modele ağaç diyagramı (structure tree) modeli de denmektedir. Yüzey yapıya dayalı bu model, öbek yapıları oluşturan öğelerin (constituent structure) gösterimi, bu öğelerin birbirleriyle olan hiyerarşik ilişkilerin (immediate constituent) açıklanması gibi oldukça yenilikçi yaklaşımlar içermekteydi. Bu yaklaşım, daha sonraki dilbilim çalışmalarına esin kaynağı olmuş ve özellikle de cümle yapısının dağılımsal hiyerarşik ilişkiler olarak gösterimi birçok çağdaş dilbilim kuramınca çeşitli biçimlerde kullanılmıştır/kullanılmaktadır. Diğer yapısal yaklaşımlar gibi, dilin evrensel özelliklerini örneklemeye yönelik bir mikro model geliştirme çabasında olan bu yaklaşım da basit cümlelerin yapısını açıklamada yeterliyken, daha karmaşık cümleleri açıklamada ve özellikle de anlamsal ilişkileri açıklamakta yetersiz kalmıştır.

Otuzlu yıllardan ellili yılların sonlarına kadar kategoriyel dilbilgisi (CG: Categorial Grammar) başlıklı birden fazla dilbilgisi modeli geliştirilmeye çalışılmıştır. Ajdukiewicz (1935), Bar-Hillel (1953) ve Lambek (1958) tarafından ortaya atılan kategoriyel dilbilgisi modelleri, cümlenin ve dolayısıyla dilin yapısını açıklamada ve formalize etmede temel dilsel kategorilerin (örn. α ve β kategorileri) ve bunların özelliklerinin / işlevlerinin önemli olduğu prensibine dayanır (Hardegree, 2007). Daha önceki modellerin aksine, cümle dizimi ve geleneksel dilbilgisi kuralları yerine kategoriler ve sözcük özelliklerine / işlevlerine dayalı bu kategoriyel yaklaşım, daha sonraki eşleştirmeli kateoriyel dilbilgisi (CCG: Combinatory Categorial Grammar), birleştirici kategoriyel dilbilgisi (UCG: Unification Categorial Grammar) ve kısıtlara dayalı kategoriyel dilbilgisi (Constraint-Based Categorial Grammar) gibi formal modellere esin kaynağı olduğu gibi, sözcük ve kategori bazlı bir model olan HPSG'nin geliştirilmesinde de belirleyici unsurlardan birisi olmuştur.

N. Chomsky ve M. Schützenberger hiyerarşik dağılımsal cümle yapısına dayalı çalışmalardan esinlenerek, 1956 yılında 'Öbek Yapısal Dilbilgisi' (PSG: Phrase Structure Grammar) olarak adlandırılan bir otomat dilbilgisi modeli

geliştirmişlerdir. PSG modeli de dağılımsal yapısalcı model gibi, cümle yapılarının hiyerarşik bir düzende gösterimi ve tanımlanmasını esas almaktadır. Chomsky'nin öbek yapısal dilbilgisi (PSG) ve üretici dönüşümsel dilbilgisi kuramına tepki olarak Kaplan ve Bresnan tarafından 1982 yılında geliştirilen 'Sözlüksel İşlevsel Dilbilgisi' modeli (**bkz.:** Kaplan, 1994 / Heylen, Maxwell ve Verhagen), adından da anlaşılacağı gibi sözcük bazlı bir modeldir. Ancak öbek yapısal dilbilgisinin temel kavramları (örn. S -> NP, VP / C -> AÖ, EÖ ve hiyerarşik öbek yapı şeması vb.) bu modelde de esas alınmaktadır. Bu modelde PSG'den farklı olarak ad ve eylem öbeklerinin işlev şemaları dilbilgisi kurallarını oluşturmaktadır. Bu modelin temel unsuru sözcüklerin, kategorilerin ve işlev şemalarının yer aldığı sözlüktür. Kategoriler PSG ve geleneksel dilbilgisinde de yer alan ad, eylem, nesne vb. gibi kategorilerdir. İşlev şemalarında ise sözcük kategorilerinin özne, nesne, şahıs, tekil-çoğul, ismin hali vb. gibi dilbilgisel özellikler yer alır. Bu model de, dilin anlaşılmasında ve formalize edilmesinde sözcüğün kendisinin ve taşıdığı özelliklerin belirleyici unsur olduğu esasına dayanır.

Pereira ve Warren 1980 yılında hem bilgisayar dillerinin hem de doğal dillerin işlenmesi amacıyla, 'Belirli Tümce Dilbilgisi' modelini (Definite Clause Grammar: DCG) geliştirmişlerdir Bu model cümlenin farklı liste değerleri ve terminal semboller olarak ifade edilmesi prensibine dayanmaktadır. Özellikle PROLOG programlama diliyle doğal dilin işlenmesi amacıyla geliştirilen bağlamdan bağımsız (contxt free) bu modelin, Multi-Modal DCG (Shimazu, Arita ve Takashima, 1994) gibi birçok genişletilmiş sürümleri geliştirilmiştir.

1985 yılında G. Gazdar ve arkadaşları PSG modelini genişleterek 'Genelleştirilmiş Öbek Yapısal Dilbilgisi' (Generalized Phrase Structure Grammar: GPSG) isimli, bağlamdan bağımsız (context free) bir model geliştirmişlerdir. GPSG göreceli olarak yeni bir kuram olsa da, temel mantığı cümlenin yapısını hiyerarşik ilişkilerle açıklamaya çalışan PSG modeli ile aynıdır. GPSG bir anlamda, kendinden önceki modellerin toplamı veya vardığı bir ileri aşama olarak değerlendirilebilir. PSG ve GPSG modelleri öbek yapısal özellikleriyle HPSG modelinin öncüleri olarak görülmektedir.

Chomsky, 1957'den sonra 'Üretici Dönüşümsel Dilbilgisi' (Generative Transformational Grammar: GTG) olarak adlandırılan yeni bir kuram üzerinde çalışmaya başlamış ve günümüze kadar aşama aşama geliştirmektedir. Kısaca GTG olarak bilinen bu kuram, dilbilim çalışmalarını köklü bir şekilde etkilemiş en önemli kuramlarından birisidir. Chomsky'nin 1957 yılında yayımladığı 'Sözdizimsel Yapılar' (Syntactic Structures) adlı çalışmasıyla başlayan ve 1965 yılında şekillenen üretici dönüşümsel dilbilgisi kuramının 1. aşaması, derin yapı (deep structure), yüzey yapı (surface structure), transformasyon vb. gibi yeni ve radikal yaklaşımlar içeren 'standart teori'dir (ST: Standard Theory). İkinci aşama, 1972 yılında geliştirilen ve dilin anlam boyutunun hem derin yapıyla,

hem de yüzey yapıyla daha fazla ilişkilendirildiği genişletilmiş standart teori (EST: Extended Standard Theory) ve düzenlenmiş genişletilmiş standart teoridir (REST: Revised Extended Standard Theory). Chomsky kuramında köklü bir değişim 1981 yılında geliştirdiği yönetici ve bağlayıcı dilbilgisi (GB: Government and Binding) kuramıyla gerçekleşir. Yine derin yapı, yüzey yapı ve transformasyon kavramlarının belirleyici olduğu bu kuramda yüzey yapı süreçleri daha da ayrıntılandırılmış ve yüzey yapı, sesel (phonetic) ve mantıksal (logical) form olmak üzere iki guruba ayrılmıştır. Transformasyon kavramı da, bu yeni kuramda sözcüklerin cümle içindeki hareketleriyle (α-movement) açıklanmaya çalışılmıştır. Bütün bu radikal değişikliklere ve ayrıntılara karşın Chomsky kuramının bu aşamaya kadarki aşamalarında temel prensibin değişmediği söylenebilir. Buna göre bütün ifadeler derin yapıdaki bir cümlenin çeşitli transformasyonlarla dönüştürülmesi sonucu oluşturulmaktadır. Chomsky kuramındaki en köklü değişim 1995 yılında geliştirdiği Minimalist programda gerçekleşmiştir. Chomsky minimalist program kuramıyla daha sade bir model geliştirmeye yönelmiştir. Minimalist programın temelinde sözlük (lexicon / numeration), sözcük kategorileri, bu kategorilerin özellikleri ve seçme (select), birleştirme (merge), sözcüklerin yer değiştirmesi (move) ve söylenmesi (spell-out) gibi 4 temel operasyon vardır. Dil kavramı minimalist programda, sözlük, mantıksal biçim, sesel biçim ve dil işleme mekanizması (computational system) gibi yeni kavramlarla açıklanmaya çalışılmaktadır. Chomsky çalışmalarıyla sadece bir bilgisayardilbilim modeli geliştirme çabasında değildir. Özünde insan zihninin ve dil süreçlerinin anlaşılması ve açıklanması için formal yaklaşımların geliştirilmesi gibi bir amaçla geliştirilen bu kuramlar, başka dilbilimcilere esin kaynağı oluşturmuş ve Chomsky yaklaşımından bilgisayardilbilim için formal dilbilgisi modelleri geliştirilmiştir. Chomsky'nin özellikle yönetici ve bağlayıcı dilbilgisi modeli ile minimalist program, sözlüğün ve sözcüğün belirleyiciliği (baş-sürümlülük), kategoriler vb. özellikleriyle HPSG gibi modellerle büyük benzerlikler göstermektedir.

Shieber ve arkadaşları tarafından 1983 yılında bir bilgisayar programlama dili olarak geliştirilen Ayrıştırma ve Çeviri (Parsing and Translation: PATR) modeli öbek yapısal dilbilgisi ve üretici dönüşümsel dilbilgisi modellerinin bilgisayar tarafından işlenmesi amacıyla geliştirilmiş, bağlamdan bağımsız ve ileri düzey formal bir modeldir. Literatürde genel olarak PATR-II adıyla anılan bu modelin LISP, Prolog gibi programlama dilleri ve bunların farklı sürümleri için geliştirilmiş Z-PATR, P-PATR, SB-PATR gibi farklı uyarlamaları mevcuttur. Öbek yapısal dilbilgisi gibi modellerde C -> AÖ EÖ şeklinde ifade edilen cümle yapısı PATR'da X0 -> X1 X2 şeklinde formüle edilmekte ve bilgisayarın doğal dili işleyebilmesi için sözlük, kategoriler ve bu kategorilerin özellikleri formüllere dönüştürülmektedir. PATR, gerek öbek yapısal yaklaşımı, gerekse sözcük ve özelliklerini baz alması gibi birçok açıdan GB, LFG ve HPSG ile büyük benzerlikler göstermektedir.

Baş-sürümlü öbek yapısal dilbilgisi, C. Pollard ve I. Sag tarafından son yirmi yılda aşamalı olarak geliştirilmiş bir dilbilim kuramı ve dilbilgisi modelidir. Modelin ilk sürümü, Pollard ve Sag'ın (1987) formalizm, alt kategori ve hiyerarşik sözlük çalışmalarıyla, ikinci sürümü ise gösterge yapısı, kontrol ve bağlayıcılık (binding) çalışmalarıyla şekillenmiştir (1994) (bkz. Kordoni, 2001). HPSG'nin güncel sürümü ise Pollard ve Sag'ın diğer bilimcilerle birlikte yaptıkları çalışmalarla şekillenmiştir ve modelin geliştirilmesi çalışmaları günümüzde de devam etmektedir (bkz.; Sag 2006 / Copestake vd. 2005). HPSG bilgi bazlı, deklaratif bir modeldir. Chomsky Kuramı'nın aksine, herhangi bir dilbilgisi yapısının bir diğerine dönüştürülmesi veya paralel dilbilgisi katmanlarının birbirlerinden üstün olması söz konusu değildir (bkz. Pollard 1997: 1 f.). Modele göre dilbilgisel bir yapı evrensel prensiplerle ve kısıtlarla (constarints) belirlenen doğru (well formed) bir ifadedir. Adından da anlaşılacağı gibi HPSG, doğal dili açıklamada ve formüle etmede geleneksel dilbilgisinin aksine cümleyi ve cümle yapısını değil, sözcük kategorilerini (isim, fiil, sıfat vb.) ve bunların belirleyici özelliklerini esas alan bir modeldir. Sözcükler veya öbekler, özellik yapısı (feature structure) olarak adlandırılan, taşıdıkları kapsamlı bilgi ve değerleri matematiksel olarak ifade edilebilen formal nesneler olarak değerlendirilir. Bu özellik yapıları dilin sessel, dizimsel ve anlamsal tüm bilgilerini içerir. HPSG yaklaşımına göre dilsel bir ifadede cümlenin oluşumunu ve anlamı belirleyen bir asıl öğe vardır ve bu öğe diğerlerinden daha önemli bir konumdadır, bir başka deyişle ifadenin başıdır. Bu baş sözcük özellikleri ve kısıtlarıyla ifadenin dizimini ve anlamını belirler. HPSG üç temel unsurdan oluşur: Sözlük, evrensel prensipler ve dilbilgisi kuralları. Bunlar içerisinde de sözlük temel unsurdur. Sözcükler, öbekler, dilbilgisi prensipleri / kuralları ve anlam sözlükte matematiksel nesneler olan özellik yapıları olarak hiyerarşik bir düzende kodlanmakta ve hepsi bir arada ele alınmaktadır. Anlamsal ilişkilerin açıklanmasında temel olarak durum semantiği (Situation Semantics) ve ilişkisel anlam kuramı (Relational Theory of Meaning) esas alınmaktadır. Bir sözcüğün veya öbeğin morfolojik, dizimsel, anlamsal ve pragmatik bilgileri sözlükte kodlanmaktadır. Bu haliyle HPSG sözlüğü, morfo-sentaktik-semantik-pragmatik bir sözlüktür ve doğal dilin incelenmesi sözlükte kodlanan özellik yapılarıyla ve bunların belirlediği doğru ifadeler esas alınarak gerçekleştirilir. Hem dilbilim hem de dil teknolojisi açısından son derece önemli olan HPSG, özellikle son on yılda üzerinde en çok çalışılan ve İngilizce dışındaki diğer dillere uyarlanmıştır. HPSG hem bu çalışmada anılan, kendinden önceki formal kuramlardan ve modellerden, hem de Chomsky'nin, yönetici ve bağlayıcı dilbilgisi, prensipler ve parametreler (PPT: Principles and Parameters Theory) ve minimalist program (MP) gibi en yeni kuram ve yaklaşımlarından unsurlar veya benzerlikler içeren kapsamlı bir dilbilgisi modelidir. Pollard (1997: 1 ff.) ve Sag (1997: 14 ff.) HPSG'nin bütün dillerin dinamiklerini açıklamaya uygun (evrensel) bir model olduğunu öne sürmektedirler.

II. Online Çeviri Yazılımları

Bu çalışma için internet üzerinden çeviri hizmeti sunan 18 adet yazılımın çeviri çıktıları değerlendirilmiştir. Çeviri programlarını belirlemek amacıyla genel arama motorları ve çeşitli internet portalleri aracılığıyla '*Bilgisayar(lı) Çeviri*', '*Maschinelle Übersetzung*' ve '*Machine Translation*' anahtar kelimeleriyle yapılan tarama sonucunda bu başlıklar altında 40 online çeviri yazılımı listelenmiştir. Çeviri başlığı altında sunulan bu yazılımlardan 22'si aslında etkileşimli sözlük niteliğindedir. Sözlük niteliğindeki bu yazılımlar, dilbilgisel özellikler, kullanım örnekleri, seslendirme, görsel bilgiler vb. gibi işlevleriyle normal sözlüklerden daha fazla bilgi sunmalarına karşın, tam anlamıyla çeviri yapmadıkları için bu çalışmada değerlendirme dışı tutularak, sadece cümle veya metin bazında çeviri yapabilen 18 yazılım incelenmiştir. Cümle veya metin bazında online çeviri hizmeti veren yazılımlar **Tablo 1**'de gösterilmiştir.

1	Local Translation	**10**	Global Translations
2	Dictionary.com	**11**	InterTran
3	Webtranslate	**12**	Prompt
4	Applied Language	**13**	Travlang
5	Amikai (Deneme)	**14**	Google
6	LinguaTec	**15**	SDL International
7	Translated.net	**16**	Abacho
8	Reverso	**17**	Altavista Babelfish
9	WorldLingo	**18**	Systran

Tablo 1: Online Çeviri Yazılımları

Bu tabloda gösterilmeyen ve online olarak hizmet vermediği için bu çalışmada değerlendirmeye dahil edilmeyen, sadece belli diller arasında çeviri yapan ve henüz piyasaya sürülmemiş veya internet üzerinden sunulmamış, bir çok özel çeviri yazılımı da mevcuttur. Örneğin Rusça ve Almanca karşılıklı çeviri yapan MIROSLAV (bkz. Marx, 1998: 127-128). **Tablo 1**'de listelenen çeviri yazılımlarının hepsi çok dilli (3-29) çeviri hizmeti vermektedir. Yazılımlar genelde AB üyesi ülkelere ait 6-14 arası dili desteklemektedir. Bazı yazılımlar ayrıca Arapça, Çince, Japonca, Korece ve Rusçayı da desteklemekte ve yine bazıları geleneksel/modern Çince, Latin Amerika ve İspanya İspanyolcası, Portekiz ve Brezilya Portekizcesi vb. gibi ayrımları da yapmaktadır. Bazı çeviri yazılımları kendilerine özgü web adreslerinden sunulmalarına karşın başka yazılımlarla tamamen aynı programı kullanmaktadır ve bunu web adreslerinde de açıkça belirtmektedirler (Örn.: Altavista, Applied Language ve Local Translation SYSTRAN'ı kullanmaktadırlar). Açıkça belirtmemelerine karşın başka çeviri programlarının da % 100 aynı çeviri çıktısı vermelerinden ortak

yazılım kullandıkları izlenimi oluşmaktadır. Bu çeviri yazılımlarıyla ilgili bir başka ayrıntı ise düz metin, web sayfası, mail, wap vb. için ayrıca çeviri seçeneği sunmalarıdır. Bazı yazılımlar sadece düz metin çevirirken, bazıları farklı metin biçimlerini desteklemekte ve birçok ortam için çeviri işlemi yapabilmektedirler. Bazı yazılımlar tam işlevle hizmet verirken bazıları çevrilecek metin miktarına kısıtlama getiren, sadece deneme (Demo) sürümlerini ücretsiz olarak sunmaktadırlar (Örn. x adet karakter, x sayfa veya x defa sınırlaması gibi). Bu çalışmada irdelenen 18 çeviri yazılımının hepsinin ortak özelliği ise online ortamda ve ücretsiz sunulmalarıdır.

III. Çeviri Uygulamaları Örnekleri ve Çeviri Kalitesinin Değerlendirilmesi

Son on yılda daha nitelikli mikroişlemciler ve depolama ünitelerinin geliştirilmesine paralel olarak birçok yapay zekâ uygulamasında olduğu gibi bilgisayarlı çeviri alanında da kayda değer nicel ve nitel gelişmeler sağlamıştır. Ancak bu göreceli iyileşmeye karşın yine tüm yapay zekâ uygulamaları gibi bilgisayarlı çeviri de çok çeşitli nedenlerden kaynaklanan, aşılması gereken bir yığın zorlukla karşı karşıyadır (bkz. Çap, 2003: 27 / Arnold v.d., 1994: 111 ff. / Schwarzl, 2001: 34 ff. / Nübel ve Seewald-Heeg, 2001;176). Bunun bir sonucu olarak bilgisayar tarafından yapılan çevirilerin kalitesinin tatmin edici nitelikte olduğu söylenemez. Elde edilen çeviriler genellikle de kullanıcının beklentilerinin uzağında kalabilmektedir. Ayrıca bütün çeviri yazılımları kullandıkları dilbilimsel model, yöntem, teknolojik alt yapı ve diğer unsurlar nedeniyle aynı cümle veya metin için çok farklı sonuçlar vermektedir.

Çeviri yazılımlarının çıktılarının değerlendirilmesi amacıyla çeşitli değerlendirme çalışmaları yapılmıştır. Nübel ve Seewald-Heeg (1998: 173) tarafından Systran - T1, Transcend and Power Translator, Logos - PT Plus 98 çeviri yazılımlarının çeviri kalitesinin değerlendirilmesi amacıyla yapılan bir değerlendirme projesinden şu sonuçlar elde edilmiştir:

Çeviri Programlarının Başarı Oranları:

İstek/ Emir cümleleri : % 61 - % 88

(Paralel) Yan cümleler : % 41 - % 66

Bileşik sözcükler : % 4 - 38

Bu üç çeviri programının birbirleriyle kıyaslandığında aralarındaki farklılıklar ise şöyledir:

Paralel yan cümleler : % 2

Bileşik sözcükler : % 4

Emir cümleleri : % 10

Bu istatistiksel verilere ilaveten, Systran'ın otomotiv sektöründen metinlerinde iyi, bilgisayar alanından, özellikle karmaşık yapıdaki cümlelerde kötü çeviri sonuçları verdiği de ifade etmektedir. Aynı çalışmada Systran'ın genelde diğer alanlardan karmaşık yapıdaki cümlelerde de iyi sonuçlar vermediği, T1 – Logos yazılımının ise hem otomotiv hem de yazılım alanından gerek basit gerekse karmaşık yapıda cümlelerden oluşan metinlerle iyi (kabul edilebilir sınırlarda) sonuçlar verdiği belirtilmektedir (Nübel ve Seewald-Heeg, 1998: 174).

Ancak bu ve benzeri sonuçların, 'iyi/kötü' gibi göreceli kavramlardan uzak, daha objektif değerlendirilebilmesi ve çeviri yazılımlarından beklentilerin gerçekçi bir temele oturtulabilmesi için bilgisayar çevirisinin değerlendirilmesinde bazı standartların, kriterlerin belirlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu amaçla birçok çalışma yapılmış ve çeşitli yaklaşımlara, yöntemlere dayalı standartlar oluşturulmaya çalışılmıştır. Standartlar belirlenirken *kaynak metin, kullanıcı, teknik, dil(bilim) ve üretici* boyutları dikkate alınmıştır (bkz. Arnold v.d., 1994;166 f. / Vanni, 1998: 19 ff./ Çap, 2003: 42 f. / Marx, 1998: 130 ff. / Falkedal, 1998: 139 f. / King, 1997;256 ff. / King, 1998: 152 ff. / Schwarzl, 2001: 55-77). Bu kaynaklara dayanarak çeviri, çeviri kalitesi ve değerlendirme boyutları aşağıda kısaca ele alınmıştır.

Bilgisayarlı çevirinin sonuçlarının değerlendirilmesi için ilk adım 'çeviri'nin ve 'çeviri kalitesi'nin tanımlanması gerekmiştir. Schwarzl (2001;55) çeviriyi gösterge dönüştürümü (sign transformation), bir dildeki sözlerin yorumunun başka bir dildeki yorumla değiştirilmesi (Replacement of Interpretation between L1 and L2), metinsel materyallerin diller arası değişimi vb. gibi kavramlarla tanımlamaktadır. Schwarzl (2001;77) çeşitli çeviri tanımlama denemelerini değerlendirerek çeviriyi 'Translation = TL equvalent of SL' şeklinde özetlemektedir. Bu tanıma göre çeviri, kaynak dilin (Source Language, SL) hedef dil (Target Language, TL) eş değerinin elde edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Yukarıda anılan diğer kaynaklarda da buna benzer tanımlama çabaları yer almakta ve çevirinin tanımı konusunda çeşitli bakış açısı farklılıklarına rağmen ana hatlarıyla Schwarzl'ın bu tanımın konseptinde ve değerlendirme boyutları konusunda konsensüs sağlandığı görülmektedir.

Çeviri kalitesinde belirleyici ilk unsur kaynak metnin teknik ve dilsel olarak taşıması gereken nitelikler söz konusudur. Teknik olarak, bilgisayar ortamına aktarılabilir biçimde olması, örneğin elektronik ortamda üretilmesi, çeviri yazılımı gerektiriyorsa veri tabanına aktarılabilir olması vb. çeviri sürecinin başlangıç aşaması için temel koşullardır. Kaynak metin dilsel açıdan ulusal karakterler, cümle kuralları vb. açısından tamamen uygun olmalıdır, aksi taktirde çeviri yazılımı amaca uygun bir çeviri çıktısı üretemeyecektir. Çeviri kalitesi kullanıcının amaçlarına göre değişebilen göreceli bir kavramdır ve kullanıcının beklentileri olabildiğince değişken ve öznel olabilmektedir. Değişkenlik ve

öznellik niteliği çözümlenemese de çeviri kalitesinin kullanıcı beklentilerine hitap etmesi literatürde şu kavramlarla açıklanmaya alışılmaktadır: **1.** Anlaşılırlık (Understandability), **2.** Kabul edilirlik (Acceptance, Acceptability), **3.** Dilbilgisel Doğruluk (Intelligibility), **4.** Informativite (Accuracy, Fidelity), **5.** Kullanılabilirlik (Usability), **6.** Stilistik (bkz. Arnold v.d., 1994: 169-171 / Falkedal, 1998: 145 f. / King, 1997: 253 ff. / King, 1998: 158 f.). Bir çevirinin kullanıcının beklentisini karşılayıp karşılamaması, bu kavramlar çerçevesinde belirlenemeye çalışılmaktadır. Çeviri kalitesinin teknik boyutunda bilgisayarın çeviriyi beklenen sürede ve nitelikte yapabilmesi için gereken donanım ve yazılım kapasitesine sahip olması, çıktının farklı ortamlarla uyumlu olması gibi sırf teknik unsurlar anılmaktadır. Dil (bilimsel) sel boyut iki alt başlığa ayrılmaktadır: 1. Çıktı (Çeviri), 2. Çeviri süreci için kullanılan dilbilgisi modeli. Çıktının niteliği/ kalitesi yukarıda anılan kavramlar doğrultusunda değerlendirilebilir.

Çeviri kalitesini kökten belirleyen bir başka unsur ise ilgili yazılımın temel aldığı dilbilgisi modelidir. Parserlerin içerdiği dilbilgisi modeli çevirinin başarısını ve kalitesini belirleyen en önemli bileşendir. Her tür yapay zekâ yazılımında olduğu gibi çeviri yazılımlarında da dilsel açıdan en büyük sorunu morfolojik, dizimsel, anlamsal ve edimsel çokanlamlılık (Ambiguity) durumları teşkil etmektedir. Bu çalışmada anılan dilbilgisi modellerinin de aşması gereken en büyük sorun çokanlamlılık durumlarının çözümlenmesidir (Disambiguisation).

Üretici daha nitelikli çeviri yapabilen sistemler geliştirebilmek için, çeviri kalitesini belirleyen tüm bu boyutlarla ve bunlara ek olarak da maliyet unsuruyla karşı karşıyadır.

Çeviri kalitesinin test edilmesinde, burada anılan tüm bu kavramlara ek olarak tersine-çeviri (back-translation) yöntemi de anılmaktadır. Çevrilen metnin tekrar ilk kaynak dile çevrilmesi, çevirinin doğruluğu konusunda yardımcı olabilir. Tersine çeviri işleminde kaynak dildeki metnin aynısını elde etme olasılığı oldukça zayıftır, fakat yine de tersine çeviri işleminin sonucu (örn. anlaşılır olması), ilk çevirinin niteliğini test etmek adına yeterli kabul edilebilir.

III. Çeviri Yazılımlarının Hedef Dilde Sözcük Seçimi Açısından Değerlendirilmesi

Online çeviri uygulamaları için bağımsız tek cümleler ve metin içinde çoklu cümleler olmak üzere 70 adet İngilizce cümle seçilmiştir. Cümleler belirlenirken Morfolojik (sözlüksel ve dilbilgisel morfemler), dizimsel ve anlamsal özelliklerin örneklendirilmesi, çeviri yazılımlarının bu konuda performanslarının ve kısıtlarının örneklendirilmesine yönelik uygun nitelikte ve nicelikte cümlelerin / metinlerin belirlenmesine özen gösterilmiştir. Dilbilgisi kitaplarından (örn.: **Fundamentals of English Grammar**) ideal cümleler, çeşitli çokanlamlılık içeren cümleler ve Robert Frost'un 'Stopping by Woods on a Snowy Evening'

şiirinin son mısrası seçilmiştir (**Bkz.: Ek-1**). Bu cümleler ve metinler yukarıda listelenen çeviri yazılımlarıyla online ortamda İngilizceden Almancaya çevrilmiş ve çeviri morfolojik, dizimsel, anlamsal ve pragmatik açılardan ve bu çalışmanın II. bölümünde anılan 6 değerlendirme kriteri doğrultusunda değerlendirilmiştir (Değerlendirme süreci devam etmektedir). Bu bildiride fiziksel koşullar nedeniyle bütün cümlelerin çevrilerinin incelenmesinden şu an dek elde edilen tüm sonuçlar ele alınmamış, sadece 3 grup cümlenin çevirisi ve sadece sözcük seçimi açısından değerlendirilmiştir. Bu 3 gruptan da Frost'un **Tablo 2**'de tüm bir mısrası gösterilen şiirinin sadece ilk satırı değerlendirmeye dâhil edilmiştir (Fiziksel sınırlılıklar nedeniyle burada değerlendirilemeyen veriler daha sonraki çalışmalarda irdelenecektir). Frost'un tüm mısrasının çevirisi ekteki verilerde yer almaktadır. Online çeviri yazılımları tarafından Almancaya çevrilen cümlelerden bu çalışma için seçilenler **Tablo 2**'de gösterilmektedir:

1	The patient had been waiting in the emergency room for almost an hour before a doctor finally treated her.
2	The guests left John's party right away.
3	The woods are lovely, dark, and deep, But I have promises to keep, And miles to go before I sleep, And miles to go before I sleep.

Tablo 2: Çeviri yazılımları tarafından çevrilen 3 grup cümle

Bu cümlelerin yazılımlar tarafından tam çevirileri **Ek-1**'de, **Tablo 1**'de gösterilen 3 cümlenin çevirisinde yazılımların hedef dilde (Almanca) sözcük seçimi ise **Tablo 3**'te gösterilmektedir. Sözcüklerin yazılımlar tarafından seçilme durumu sayılarla ifade edilmiştir. Seçilen bu 3 cümlenin çevirisinin sözcük seçimi açısından incelenmesinde bu çalışmanın IV. bölümünde de anılan değerlendirme kriterleri literatüründe de yer alan 'sözcüğün çevrilememesi' ve 'yanlış sözcük seçimi' durumları dikkate alınmıştır. Sözcük seçimiyle ilgili bu hataların incelenmesinden elde edilen sonuçlar çevirinin 'iyi/uygun/anlaşılır/kabul edilir.' olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinde belirleyici olacaktır.

Tablo 3'te Almanca sözcüklerin sağındaki parantez içi sayılar, 2. sütundaki İngilizce sözcüklere karşılık kaç yazılımın çeviride o sözcüğü seçtiğini ifade etmektedir. Bir yazılım karakter sınırlaması nedeniyle 1. cümleyi hiç çevirmemiştir. Toplam 21 sözcükten sadece 4 tanesi (1 isim, 2 sıfat ve 1 bağlaç) 17 yazılım tarafından aynı Almanca sözcük seçilerek çevrilmiştir. Tüm yazılımlarca seçilen bu 4 sözcük dışında sözcüklerin yazılımlar tarafından seçilme durumu ise şöyle: 10 ve üzeri yazılım tarafından 12, 5-9 yazılım tarafından 9, 1-4 yazılım tarafından 38 kez aynı sözcük seçilerek çevrilmiştir. 1 sözcük (before)

ise 1 yazılım tarafından çevril(e)memiş, sözcüğün Almanca karşılığı yerine yan cümle yapısı aracılığıyla anlamı karşılanmaya çalışılmıştır. Kimi yazılımlar bir sözcüğe karşılık birden fazla sözcük seçerek alternatif sözcüğü parantez içinde göstermektedir (Örn. Arzt/Doktor gibi).

Tablodaki sayılar yazılımların hedef dilde sözcük seçiminde büyük farklılıklar olduğunu göstermektedir. Ancak bu farklılıklar her zaman hata anlamına gelmemektedir. İngilizce 'the patient' cinsiyet ifade etmemesine karşın sadece 2 yazılım 'die Patientin' tercihini yapmış, geri kalan yazılımlar maskulin ismi seçmişlerdir. Bunun, ilk bakışta büyük bir anlamsal kayba veya hataya neden olmadığı düşünülebilir fakat İngilizce ile Almanca arasında çeviri işlemi için çok önemli bir sorunu temsil etmektedir. Türkçe için büyük bir sorun teşkil etmeyen cinsiyet kavramı özellikle Almanca için büyük bir sorun oluşturmaktadır. İngilizceden Almancaya çeviride karşılaşılan bu zorluk Türkçeden Almancaya çeviride de ortaya çıkacaktır. Hastanın veya doktorun cinsiyetinin çevirinin anlaşılırlığını veya kabul edilirliğini radikal bir şekilde zedelemeyeceği varsayılsa da, dilbilgisel doğruluk, informativite vb. açılardan sorun teşkil ettiği açıktır. Cinsiyet konusunda bir başka ilginç durum da, 'the patient'e karşılık feminin sözcüğü (die Patientin) seçen yazılım bile aynı tercihi 'doctor'un Almancaya çevirisinde yapmamış, hepsi 'Doktor ve/veya Arzt' şeklinde çevirmiştir. Hastanın cinsiyeti önemliyken, doktorun cinsiyetinin önemli olmadığı gibi bir durum ortaya çıkmaktadır.

Yine 'Doktor/Arzt', 'Unfallstation/Notzimmer ..', 'ließen/verließen/haben verlassen' ve benzeri seçimlerde görülen farklılıklar kaynak dil ile hedef dil arasında işlevsel, bilgisel veya anlamsal bir kayba neden olmayıp kabul edilirlik, anlaşılırlık, dilbilgisel doğruluk vb. kapsamında ve morfolojik/pragmatik/stilistik tercihler olarak değerlendirilebilirler. Farklı anlamsal ayrıntılarına karşın, 'lassen/verlassen' fiileri ve bunların Präteritum (ließen/verließen) veya Perfekt (haben ... verlassen) şeklinde tercih edilmesi, bölgesel, biçimsel (yazılı-sözlü dil) veya pragmatik tercihler olarak temel anlamsal içeriği bozmadığı görülmektedir. Fakat örneğin 'Party'nin 'Partei', 'left'in 'link/linken', 'are'ın 'ist/bist/sind' veya ağaçlar bağlamındaki 'lovely'nin 'nett' şeklinde çevrilmesi tercih olmaktan çıkıp hata sınırlarına girmekte, anlamsal kayıplara neden olmakta ve anlaşılırlık, kabul edilirlik sınırlarını aşmaktadır. Siyasi parti (Partei) ile eğlence partisinin (Party) ayırt edilmesi zorunludur. Bu da Almanca için geçerli bir durumdur. İngilizce ve Türkçede her iki durumda da 'Parti' sözcüğü kullanılırken Almancada farklı iki sözcük söz konusudur. Bir yeri terk etmek (leave) fiilinin geçmiş zaman biçimi (left) ile 'sol' veya 'bağlamak' (link) yerine terk etmek/ayrılmak (lassen, verlassen) fiilinin seçilmesi çevirisi kalitesi açısından zorunludur. 'Right away' ifadesindeki 'right'ın da parti sözcüğüyle 'Parteirecht' şeklinde bağlanarak çevrilmesi uç bir durum teşkil etmektedir.

Bu cümleler bağlamdan kopuk izole cümleler olduğundan bilgisayarın hastanın, doktorun cinsiyetini, siyasi parti veya eğlence partisini belirlemede sorunla karşılaşması normal olarak karşılanabilir. Fakat Robert Forst'un şiirinin son mısrası bir bağlam sunmasına karşın hiçbir yazılım 'woods'a karşılık 'Bäume' sözcüğünü seçmemiştir. Ayrıca 'woods'un çoğul olduğunun algılanmasına karşın 'are' fiilinin 'ist/bist' şeklinde çevrilmesi, söz konusu yazılımların bağlamsal değerlendirme bir yana cümle içi değerlendirme dahi yap(a)madığı, hedef dilde sadece sözlüksel seçimle dizim işlemi gerçekleştirdiği izlenimi vermektedir. Çoğul 'woods'a karşılık 'das Holz' seçilmesi hatalı ama nedeni anlaşılır bir seçim hatası olduğundan fiilin 'ist' şeklinde çevrilmesinin nedeni de tahmin edilebilmektedir. Fakat 'to be' fiili hem 2. tekil hem de 1., 2. ve 3. çoğul şahıslarla 'are' şeklinde çekimlense de, bunu Almancaya 'bist' şeklinde 2. tekil şahsa göre aktarmanın nedeni anlaşılamamaktadır. Çünkü İngilizce cümlede 2. tekil şahıs yoktur.

Burada online çeviri yazılımlarının sözcük seçimi stratejileri oldukça kısıtlı örneklerle gösterilmiştir. Bu örneklerin çeviri yazılımlarının sözcük seçimi stratejilerini ve sonuçlarını kısmen açıklamasına karşın, sözcük seçimi ve çeviri kalitesi gibi diğer çeviri olgularının daha net bir şekilde ortaya konabilmesi için 70 sözcüğün çevirisinin incelenmesinin tamamlanması ve tüm veriler/sonuçlar ışığında değerlendirmenin yapılması gerekmektedir.

Çeviride izlenen yolun ve olası hataların daha iyi değerlendirilebilmesi için yazılımın başvurduğu dil(bilgisi) modelinin de bilinmesi gerekir. Bu çeviri yazılımları derlenirken yazılım adı, üretici bilgisi, web adresi vb. bilgilerin yanı sıra, esas aldıkları dilbilgisi modeli de araştırılmıştır. Ancak yazılım üreticileri, çeviride başvurdukları dilbilgisi modelini hiçbir şekilde dışarıya bildirmemektedirler. Bu nedenle yazılımların ne tür bir dilbilgisi modeline veya tekniğe başvurarak farklı sözcükleri tercih ettiği belirlenememiştir. Formal dilbilgisi kuramları içerisinde en yaygın olarak bilinen ve günümüzde birçok proje kapsamında incelenen HPSC veya PATR gibi modellerin bu çeviri yazılımlarından birisi tarafından kullanıldığ bilgisine ulaşılamamıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada bilgisayarlı çeviri olgusu tanıtılmaya çalışılmış, bilgisayarlı çeviri ve diğer yapay zekâ çalışmalarına temel oluşturan formal dil bilgisi kuramları/modellerine değinilmiştir. Göreceli olarak yaygınlaşma eğilimi gösteren bilgisayarlı çeviri uygulamalarının çıktı niteliği en tartışılan noktalardan birisi olmaya devam etmektedir. Çevirinin niteliği kabul edilirlik, dilbilgisel doğruluk, bilgi içeriği, iletişimsellik, kullanılabilirlik vb. kriterleri ve daha önce yapılan değerlendirme çalışmaları doğrultusunda ele alınmıştır.

Yazılımlar tarafından internet ortamında İngilizceden Almancaya çevrilen cümleler bu çalışmada sadece sözcük seçimi açısından değerlendirilmiştir. Toplam 21 sözcükten oluşan 3 cümlede yazılımlar sadece 4 sözcüğü hedef dilde aynı sözcüğü seçerek çevirmişlerdir. İsimlerin seçiminde karşılaşılan farklılıklar (çoğunlukla) kabul edilirlik ve doğruluk vb. açıdan sorunlara neden olmayan, morfolojik-stilistik veya pragmatik bir tercih durumu olarak değerlendirilebilirken, prepozisyon, fiil çekimleri ve sıfat gibi dilsel unsurların seçiminde de farklılıklar söz konusu olduğunda çoğunlukla farklı dilbilgisi kuralları ihlaline neden olabilmekte, hataya ve dolayısıyla çıktının kabul edilirlik, doğruluk vb. temel niteliklerinin zedelenmesine neden olabilmektedir.

Burada ele alınan oldukça sınırlı bu değerlendirme, çeviri yazılımlarının çok iyi sonuçlar üretebilmelerine karşın, birçok açıdan temel sorunları da barındırdıklarını, iyi sonuçların da genellenebilir nitelikte olmadığını, ancak kullanıcı profiline göre kullanılabilir çıktılar ürettiğini ortaya koymaktadır. Sadece bir kısmı burada sunulan çalışma tamamlanıp sözcük seçimi, cümle yapıları, anlam ilişkileri vb. somut verilerle ortaya konduğunda çeviri yazılımlarının çeviri kaliteleri konusunda daha net ve daha somut değerlendirmeler yapılabilecektir. Bu tür çalışmalardan elde edilecek veriler özellikle diğer dillerle Türkçe arasında çeviri yapabilen sistemler konusunda katkıda bulunma potansiyeline sahiptir.

	İngilizce	Almanca Karşılığı ve Çeviri Yazılımları Tarafından Seçilme Durumu/Sayısı						
1	**the Patient**	der Patient (15),	die Patientin (2)					Çevirisiz (1)
2	**the emergency room**	die Unfallstation (9)	das Notzimmer (3),	der Notraum (1)	das Notfallzimmer (1),	Notfallraum (1),	Notaufnahme (2),	Çevirisiz (1)
3	**for almost**	fast (11)	seit fast (3)	für fast (1)	als beinahe (1)	davor (1),		Çevirisiz (1)
4	**an hour**	eine Stunde (17)	eine Stunde + lang (7)					Çevirisiz (1)
5	**before**	bevor (14)	vor + N (1)	Nebensatzkonstr. (1)	als (1)			Çevirisiz (2)
6	**Doctor**	ein Doktor (11)	Arzt (6)			Dr./Arzt (1)		Çevirisiz (1)
7	**finally**	schließlich (15)	endlich(2)					Çevirisiz (1)
8	**her**	sie (16)	ihr (1)					Çevirisiz (1)
9	**had been**	hatte gewartet (16)	wart gewesen wartend(1)					Çevirisiz (1)
10	**treated**	behandelte (16)	behandelt (1)					Çevirisiz (1)
1	**the guests**	die Gäste (18)						
2	**left**	ließen (10),	verließen (5),	haben … verlassen (1),	link (1),	linken (1)	ließen (verließen) (1),	
3	**John's**	Johns (12)	von John (5)	non-translated word (1)				
4	**Party**	Partei (17)	Party (1)	[Parteirecht]				
5	**right away**	Partei*recht* weg (4)	sofort (11) [Position]	auf Anhieb (1),	gleich (2)			
1	**the woods**	das Holz (9)	die Hölzer (3)	die Wälder (6)				
2	**lovely**	reizend (9)	nett (3)	schön (5)	anmutig (1)			
3	**dark**	dunkel (18)						
4	**and**	und (18)						
5	**deep**	tief (18)						
6	**are**	ist (9)	sind (7)	bist (1)				

KAYNAKÇA

Aksan, D. (1995). **Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim**. Ankara: TDK.

Amtrup, J., W. (2001). **Aspekte der Computerlinguistik**. Computerlinguistik und Sprachtechnologie, K.- U. Carstensen vd. (Hrsg.). Heidelberg, Berlin: Spektum. 10-23.

Arnold, D., Balkan, L., Lee Humphreys, R. Meijer, S. Ve Sadler, L. (1994). **Machine Translation**. Cambridge, Massachussetts: Blackwell.

Copestake, A., Flickinger D., Pollard, C. v.d. (2005). **Minimal Recursion Semantics: An Introduction, Research on Languag and Computation**, 3, 281-332. **http://lingo.stanford.edu/sag/papers/copestake.pdf**

Crystal, D. (1998). **The Cambridge Encyclopedia of Language**. 2nd. Ed. Cambridge: CUP.

Çap, M. (2003). **Maschinelle Übersetzung auf dem Prüfstand**. Lübeck:Schmidt-Römhild.

Falkedall, K. (1998). **Evaluation Problems from a Developer's Point of View** . Evaluation of the Linguistic Performance of Machine Translation Systems, Proceedings of the Konvens '98, Bonn. Rita Nübel, U. Seewald-Heeg (Eds.). St. Augustin: Gardez!: 137-150.

Hardegree, G. (2007). **Introduction to Modal Logic** (Work in Progress). **http://people.umass.edu/ gmhwww/511/pdf/a3.pdf**

Heylen, D., Maxwell, K. G., Verhagen, M. (1994). **Lexical Functions and Machine Translation** (PDF). **http://www.citebase.org/fulltext?format=application%2Fpdf&identifier=oai%3AarXiv.org%3Acmp-lg%2F9410009.**

Kaplan, R. M. (1994). **The Formal Architecture of Lexical-Functional Grammar** (PDF). **www8.informatik.uni-erlangen.de/IMMD8/Lectures/SPRACHVERARBEITUNG/kaplan.LFG-formal-architecture.pdf**

King, M. (1997). **Evaluating Translation.** Machine Translation and Translation Theory, C. Hausenschild, S. Heizmann (Eds). Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 251-264.

King, M. (1998). **Evaluation Design.: The EAGLES Framework**. Evaluation of the Linguistic Performance of Machine Translation Systems, Proceedings of the Konvens '98, Bonn. Rita Nübel, U. Seewald-Heeg (Eds.). St. Augustin: Gardez! 137-150.

Kordoni, V. (2001). **Grammatiktheorie, Head-Driven Phrase Structure Grammar**. **Vorlesungslektüre-2. www.coli.uni-sb.de/~kordoni/courses / ws01-02**

Langer H. (2001). Syntax und Parsing. Computerlinguistik und Sprachtechnologie, K.- U. Carstensen v.d. (Hrsg.). Heidelberg, Berlin: Spektum. 203-245.

Linke, A., Nussbaumer, M. ve Portmann, P. R. (1996). **Studienbuch Linguistik**.Tübingen: Niemeyer.

Marx, J. (1998). **Bewertung von MT-Systemen aus Benutzersicht: Evaluierung im Projekt- MIROSLAV**. Evaluation of the Linguistic Performance of Machine Translation Systems, Proceedings of the Konvens '98, Bonn. Rita Nübel, U. Seewald-Heeg (Eds.). St. Augustin: Gardez!: 137-150.

Nübel, R., Seewald-Heeg, U. (1998). **Linguistic MT Evaluation: Assesment and Summary**. Evaluation of the Linguistic Performance of Machine Translation Systems, Proceedings of the Konvens '98,Bonn. Rita Nübel, U. Seewald-Heeg (Eds.). St. Augustin: Gardez!: 171-176.

Pollard, C. (1997). **Lectures on the Foundations of HPSG**. Unpublished manuscript. Ohio State University. http://lingo.stanford.edu/sag/L221a/cp-lec-notes.pdf

Pollard, C. J., Sag, I., A. (1987). **Information-based Syntax and Semantics. Volume I**: Fundamentals of CSLI Lecture Notes. Stanford: CSLI

-----, (1994). **Head-Driven Phrase Structure Grammar**, Chicago: University of Chicago Press, and Stanford: CSLI

Russell, S. J.-Norvig, P. (2002). **Artificial Intelligence A Modern Approach**, 2nd Ed. Berkeley: Prentice Hall.

Sag, I. A. (2006). **Downloadable Papers**. **http://lingo.stanford.edu/sag/publications.html**

Schwarzl, A. (2001). **The (Im)Possibilities of Machine Translation**. Frankfurt (M): Peter Lang.

Shimazu H., Arita S. ve Takashima Y. (1994). **Multi-Modal Definite Clause Grammar** (PDF). **http://citeseer.ist.psu.edu/566989.html**

Vanni, M. (1998). Evaluating MT Systems: **Testing and Researching the Feasibility of a Task-Diagnostic Approach**. Translating and the Computer, Proccedings of the 20th International Conference on Translating and the Computer, 12-13 Nov. 1998. London: ASLIB.

Yöndem, M, T.-Kesmez, N. (2006). "Bilgisayarlı Dil Bilimi Çalışmalarına Kısa Bir Bakış". **Türk Dili**: 654, 489-497.

Ek 1 : Cümlelerin 18 yazılım tarafından İngilizceden Almancaya Çevirisi

	Kaynak Metin
1	The patient had been waiting in the emergency room for almost an hour before a doctor finally treated her.
2	The guests left John's party right away.
3	The woods are lovely, dark, and deep, But I have promises to keep, And miles to go before I sleep, And miles to go before I sleep.

	Çeviri Sonuçları

	1. Systran Altavista / Applied Language / Local Translation
1	Der Patient hatte in die Unfallstation fast eine Stunde lang gewartet, bevor ein Doktor sie schließlich behandelte.
2	Die Gäste ließen Parteirecht Johns weg.
3	Das Holz ist reizend tief, dunkel, und, aber ich habe Versprechungen zu halten und die Meilen zum zu gehen, bevor ich schlafe, und die Meilen zum zu gehen, bevor ich schlafe.

	2. Abacho
1	Der Patient hatte im Notzimmer seit fast einer Stunde gewartet, bevor ein Arzt sie schließlich behandelte.
2	Die Gäste verließen die Partei von John sofort.
3	Die Wälder sind nett, und tief dunkel, Aber ich habe Versprechungen, Und Meilen zu bleiben, um zu gehen, bevor ich, Und Meilen schlafe, um zu gehen, bevor ich schlafe.
	3. Sdl International
1	Der Patient hatte im Notfallzimmer für fast eine Stunde vor einem Doktor schließlich hat behandelt sie gewartet.
2	Die Gäste haben die Partei von John sofort verlassen.
3	Die Hölzer sind schön, dunkel, und tief, Aber ich habe Versprechen, zu behalten, Und Meilen zu gehen, bevor ich schlafe, Und Meilen zu gehen, bevor ich schlafe.

	4. Google
1	Der Patient hatte in die Unfallstation fast eine Stunde lang gewartet, bevor ein Doktor sie schließlich behandelte.
2	Die Gäste ließen Partei Johns sofort.
3	Das Holz ist reizend tief, dunkel, und, aber ich habe Versprechungen zu halten, Und Meilen zum zu gehen, bevor ich schlafe, Und Meilen zum zu gehen, bevor ich schlafe.

	5. Travlang
1	Der Patient hatte in die Unfallstation fast eine Stunde lang gewartet, bevor ein Doktor sie schließlich behandelte.
2	Die Gäste ließen Partei Johns sofort.
3	Das Holz ist reizend tief, dunkel, und, aber ich habe Versprechungen zu halten und die Meilen zum zu gehen, bevor ich schlafe, und die Meilen zum zu gehen, bevor ich schlafe.

	6. Prompt
1	Der Patient hatte im Notzimmer(-raum) seit fast einer Stunde gewartet, bevor ein Arzt(Doktor) sie schließlich behandelte.
2	Die Gäste verließen die Partei von John sofort.
3	Die Wälder sind nett, und tief dunkel, Aber ich habe Versprechungen, Und Meilen zu bleiben, um zu gehen, bevor ich, Und Meilen schlafe, um zu gehen, bevor ich schlafe.

	7. InterTran
1	Die Patientin wart gewesen wartend am Notzimmer als beinahe ein Stunde bevor ein Arzt endlich behandelte ihr.
2	Die Gäste link- Klosette Party auf Anhieb.
3	Die Wälder bist anmutig , dunkel , und tief , Aber Ich habe Zusagen zu aufhalten , Und Meilen zu fahren bevor ICH schläfst , Und Meilen zu fahren bevor ICH schläfst.

	8. Global Translations
1	Der Patient hatte vor einen Arzt in den Notfallraum fast eine Stunde lang gewartet, behandelte sie schließlich.
2	Die Gäste verließen sofort Johns Partei.
3	Die Wälder sind schön, dunkel, und tief, Aber ich habe Versprechen zu bleiben, Und Meilen, um zu gehen, bevor ich schlafe, Und Meilen, um zu gehen, bevor ich schlafe.

	9. World Lingo
1	Der Patient hatte in die Unfallstation fast eine Stunde lang gewartet, bevor ein Doktor sie schließlich behandelte.
2	Die Gäste ließen Partei Johns sofort.
3	Das Holz ist reizend tief, dunkel, und, aber ich habe Versprechungen zu halten und die Meilen zum zu gehen, bevor ich schlafe, und die Meilen zum zu gehen, bevor ich schlafe.

	10. Reverso
1	Der Patient hatte im Notraum(Notzimmer) seit fast einer Stunde gewartet, bevor ein Arzt sie schließlich behandelte.
2	Die Gäste ließen(verließen) Partei von John sofort.
3	Die Wälder sind nett, und tief dunkel, Aber ich habe Versprechungen, Und Meilen zu bleiben, um zu gehen, bevor ich, Und Meilen schlafe, um zu gehen, bevor ich schlafe.

	11. Translated.net
1	Der Patient hatte in die Unfallstation fast eine Stunde lang gewartet, bevor ein Doktor sie schließlich behandelte.
2	Die Gäste ließen Partei Johns sofort.
3	Das Holz ist reizend tief, dunkel, und, aber ich habe Versprechungen zu halten und die Meilen zum zu gehen, bevor ich schlafe, und die Meilen zum zu gehen, bevor ich schlafe.

	12. LinguaTec
1	Der Patient hatte in der Notaufnahme fast eine Stunde davor gewartet, als ein Doktor sie schließlich behandelte.
2	Die Gäste verließen Johns Partei gleich.
3	Die Hölzer sind schön, dunkel und tief, Aber ich habe Versprechen zu behalten, Und Meilen, die zu gehen sind, bevor ich schlafe, Und Meilen, die zu gehen sind, bevor ich schlafe.

	13. Amikai
1	Bu cümle 100 karakteri geçtiği için çevrilememiştir.
2	Die Gäste verließen sofort Johns Partei.
3	Die Wälder sind schön, dunkel, und tief, aber ich habe Versprechen zu bleiben, Und Meilen, um zu gehen, bevor ich schlafe, Und Meilen, um zu gehen, bevor ich schlafe.

	14. Webtranslate
1	Die Patientin hatte in der Notaufnahme fast eine Stunde gewartet, bevor ein Doktor sie schließlich behandelte.
2	Die Gäste verließen Johns Partei gleich.
3	Die Hölzer sind schön, dunkel und tief, aber ich habe Versprechen zu behalten und Meilen, die zu gehen sind, bevor ich schlafe, und Meilen zu gehen, bevor ich schlafe.

	15. Dictionary.com
1	Der Patient gewartet in die Unfallstation fast eine Stunde lang, bevor ein Doktor sie schließlich behandelte.
2	Des Gäste linken Johns die Partei sofort.
3	Das Holz ist reizend tief, dunkel, und, aber ich habe Versprechungen zu halten, Und Meilen zum zu gehen, bevor ich schlafe und Meilen zum zu gehen, bevor ich schlafe.

38' ICANAS
YÜRÜTME KURULU

III. GENELGE

ANKARA, 23 Mayıs, 2007

Sayın **Yunus ALYAZ,**

38. ICANAS' a başvurunuz ("Çağdaş Dilbilim Kuramları ve Bilgisayarlı Çeviri Uygulamaları" başlıklı ortak bildiriniz) kabul edilmiştir.

Kongre 10-15 Eylül 2007 tarihleri arasında, Ankara'da, yüce Atatürk'ün "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" parolası ile gerçekleştirilecektir.

Hava yoluyla (yurt dışından gelen katılımcılar için) Ankara'ya geliş saatinizi ve uçuş ayrıntılarınızı bildirmenizi rica ederiz. Havaalanındaki görevliler sizleri, danışma noktalarında, **9 Eylül** tarihinde karşılayıp yönlendireceklerdir. Bu tarih dışında gelen katılımcılarımız, kendi imkanlarıyla, HAVAŞ otobüs servisleriyle şehir merkezine ulaşarak oradan konaklama merkezlerine taksiyle ulaşabileceklerdir.

Ankara' ya hava yoluyla yurt dışından gelen katılımcılar, dilerlerse ve bulundukları ülkede mevcutsa, resmi taşıyıcı olarak ilan edilen Türk Hava Yollarının satış bürolarından, **BB437** özel notu ile rezervasyon yaptırma ve **%10** indirimle bilet alabilme imkanından faydalanabileceklerdir.

Konaklamaya dair bilgilerinizi tarafımıza ulaştırdığınızdan lütfen emin olunuz.

Kayıt ücretini 15 Haziran 2007 tarihine kadar, **havale masrafı ödemeden**, T.C. Ziraat Bankası, Tunalı Hilmi Şubesi 47003462/5001 numaralı hesaba ödeyebilirsiniz. Yurt dışından yapılan banka işlemlerinde **Ziraat Bankası, Tunalı Hilmi Şubesi, IBAN No: TR 490001000691 47003462/5002** . **Swift Kodu**: **TCZBTR2A** hesabına yatırabilirsiniz. **Alıcı: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, ICANAS 38. Türkiye, Ankara.**

Kongre açılışı 10 Eylül 2007 tarihinde, saat 10:30 da gerçekleştirilecektir.

Kongre sonrası uygun fiyatlarla düzenlenecek günü birlik turlarla yakın çevremizdeki (Beypazarı, Konya, Ürgüp-Göreme) bazı tarihi ve turistik yerleri ziyaret etme imkanı bulabileceksiniz. Ankara'da birlikte olmak dileği ile saygılarımı sunarım.

Prof. Dr. Sadık TURAL
38. ICANAS Başkanı

Not: 1- Posta adresiniz, **KAYIT FORMUNUZ VE GEREKEN BİLGİLER EKSİK İSE**, lütfen acil olarak bildiriniz.
2- Konferans bildiri metninizi kâğıt çıktısı ve **CD ortamında** (kitapçığın 5. sayfasındaki kıstaslara uyarak) Word formatında hazırlanarak Kongre sırasında ilgililere teslim edilmesini önemle rica ederiz.

ICANAS 38 Organizasyon Komitesi
Atatürk Bulvarı No:217, p.k. 06680
Kavaklıdere-ANKARA

Tel: 0312 428 84 54
Faks: 0312 428 85 48 - 0312 468 49 40
E-mail: yuksekkurum@ataturkyuksekkurum.gov.tr

38. ICANAS ULUSLARARASI ASYA VE KUZEY AFRİKA ÇALIŞMALARI KONGRESİ
INTERNATIONAL CONGRESS OF ASIAN AND NORTH AFRICAN STUDIES ICANAS 38
МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОНГРЕСС ПО ИЗУЧЕНИЮ АЗИИ И СЕВЕРНОЙ АФРИКИ ICANAS 38

Sayın / Dear / Уважаемый/ая Yunus ALYAZ

ICANAS 38'e Katılım ve Katkılarınız İçin
Şükranlarımızı Sunarız.

We Would Like To Express Our Gratitude For Your Participation
And Contributions To The ICANAS 38.

МЫ ОТ ДУШИ БЛАГОДАРИМ ВАС ЗА УЧАСТИЕ В РАБОТЕ КОНГРЕССА ICANAS 38

ANKARA/TÜRKİYE
10-15/09/2007

Prof. Dr. Sadık TURAL
38. ICANAS BAŞKANI
PRESIDENT ICANAS 38
Президент ICANAS 38

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK SUPREME COUNCIL FOR CULTURE, LANGUAGE AND HISTORY
ВЫСШЕЕ ОБЩЕСТВО ПО ТУРЕЦКОЙ КУЛЬТУРЕ, ЯЗЫКУ И ИСТОРИИ имени АТАТЮРКА

38. ICANAS

10-15.09.2007 ANKARA/TÜRKİYE

BİLDİRİLER/ PAPERS / СБОРНИК СТАТЕЙ

DİL BİLİMİ, DİL BİLGİSİ VE DİL EĞİTİMİ
LINGUISTICS, GRAMMAR AND LANGUAGE TEACHING
ЯЗЫКОЗНАНИЕ, ГРАММАТИКА И ОБУЧЕНИЕ ЯЗЫКУ

I. CİLT / VOLUME I / ТОМ I

ANKARA-2011

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK SUPREME COUNCIL FOR CULTURE, LANGUAGE AND HISTORY
ВЫСШЕЕ ОБЩЕСТВО ПО ТУРЕЦКОЙ КУЛЬТУРЕ, ЯЗЫКУ И ИСТОРИИ имени АТАТЮРКА

38. ICANAS

(Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi)
(International Congress of Asian and North African Studies)
(Международный конгресс по изучению Азии и Северной Африки)

10-15.09.2007 ANKARA / TÜRKİYE

BİLDİRİLER/ PAPERS / СБОРНИК СТАТЕЙ

DİL BİLİMİ, DİL BİLGİSİ VE DİL EĞİTİMİ
LINGUISTICS, GRAMMAR AND LANGUAGE TEACHING
ЯЗЫКОЗНАНИЕ, ГРАММАТИКА И ОБУЧЕНИЕ ЯЗЫКУ

I. CİLT / VOLUME I / ТОМ I

ANKARA-2011

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU YAYINLARI: 13/1

5846 Sayılı Kanuna göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumuna aittir. Bildiri ve panel metinleri içinde geçen görüş, bilgi ve görsel malzemelerden bildiri sahipleri ve panel konuşmacıları sorumludur.

All Rights Reserved. No part of this publication may be reproduced, translated, stored in a retrieval system, or transmitted in any form, by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior permission of the Publisher, except in the case of brief quotations, in critical articles or reviews. Papers reflect the viewpoints of individual writers and panelists. They are legally responsible for their articles and photograps.

Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (38: 2007: Ankara)

38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) 10-15 Eylül 2007 – Ankara / Türkiye: Bildiriler: Dil Bilimi, Dil bilgisi ve Dil Eğitimi = 38th ICANAS (International Congress of Asian and North African Studies) 10-15 September 2007. – Ankara / Turkey: Papers: Linguistics, Grammar and Language Teaching / Yayına Hazırlayanlar / Editors; Zeki Dilek, Mustafa Akbulut, Zeynep Korkmaz, Zeynep Bağlan Özer, Reşide Gürses, Banu Karababa Taşkın. – Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı, 2011.

1. c.; 24 cm (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 13/1

ISBN 978-975-16-2451-2 (tk.)

ISBN 978-975-16-2452-9 (1.c)

1. Dil, Asya-Toplantılar. 2. Dil, Kuzey Afrika-Toplantılar. 3. Dil Bilimi, Dil bilgisi ve Dil Eğitimi-Toplantılar I. Dilek, Zeki (yay. haz.) II. Akbulut, Mustafa (yay. haz.) III. Korkmaz, Zeynep (yay. haz.) IV. Özer, Zeynep Bağlan (yay. haz.) V. Gürses, Reşide (yay. haz.) VI. Karababa Taşkın, Banu (yay. haz.)

301.2

Yayına Hazırlayanlar/Editors: Zeki Dilek, Mustafa Akbulut, Zeynep Korkmaz, Zeynep Bağlan Özer, Reşide Gürses, Banu Karababa Taşkın.

ISBN 978-975-16-2451-2 (tk.)

ISBN 978-975-16-2452-9 (1.c)

Hazırlık/Baskı/Print: Öncü Basımevi Basım Yayım Tanıtım Ltd. Şti.

Kazım Karabekir Cad. Ali Kabakçı İşhanı

No: 85/2 İskitler-Ankara/TÜRKİYE

Tel: (0312) 384 31 20 (pbx) **Fax:** (0312) 384 31 19

Web: www.oncubasimevi.com

Baskı Sayısı / Number of Copies Printed: 550

Ankara 2011

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

Adres/Address: Ziya Bey Caddesi Nu: 19, 06 520

Balgat-ANKARA/TÜRKİYE

Tel.: 90 (0312) 287 73 36

Belgegeçer/Fax: 90 (0312) 284 46 93

e-posta/e-mail: yuksekkurum@ataturkyuksekkurum.gov.tr

ULUSLARARASI DANIŞMA KURULU
INTERNATIONAL ADVISORY BOARD
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОРГКОМИТЕТ

Abdıldacan AKMATALİYEV	Kırgızistan//Kyrgyzstan/Кыргызстан
Muhammet Adnan el BAKHİT	Ürdün/Jordan/Иордания
Jugderyn BORR	Moğolistan/Mongolia/Монголия
Nizami CAFEROV	Azerbaycan/Azerbaijan/Азербайджан
Jean-Louis Bacque-GRAMMONT	Fransa/France/Франция
Halil GÜVEN	Kuzey Kıbrıs/North Cyprus/Северный Кипр
Mansura HAYDAR	Hindistan/India/Индия
György HAZAI	Macaristan/Hungary/Венгрия
Şakir İBRAYEV	Kazakistan/Kazakhstan/Казахстан
Mustafa İSEN	Türkiye/Турция
Abdallah J. JASSBİ	İran/Iran/Иран
Quacem Abdo KACEM	Mısır/Egypt/Египет
Barbara KELLNER – HEINKELE	Almanya/Germany/Германия
Kemal el KORSO	Cezayir/Algeria/Алжир
Mitsuki KUMEKAWA	Japonya/Japan/Япония
Charles LE BLANC	Kanada/Canada/Канада
Andrew MANGO	İngiltere/UK/Англия
Lesya V. MATVEEVA	Ukrayna/Ukraine/Украина
Justin A. McCARTHY	ABD/USA/США
Naeem QURESHI	Pakistan/Pakistan/Пакистан
Rostislav B. RYBAKOV	Rusya/Russia/Россия
Jikido TAKASAKI	Japonya/Japan/Япония
Abduljelil TEMİMİ	Tunus/Tunisia/Тунис
Sadık TURAL	Türkiye/Турция
Dmitri D. VASİLYEV	Rusya/Russia/Россия
Hu ZHENHUA	Çin/China/ Китай

ULUSAL DÜZENLEME KURULU
NATIONAL ORGANIZATION COMMITTEE
НАЦИОНАЛЬНЫЙ ОРГКОМИТЕТ

Beşir ATALAY*
Sadık TURAL — Başkan / President
Şükrü Halûk AKALIN
Mustafa AKBULUT
Seçil Karal AKGÜN
Nusret ARAS
Zeki Cemil ARDA
Esat ARSLAN
Ayşe AYATA
Tuncer BAYKARA
Ahmet BURAN
Salim CÖHCE
Zeki DİLEK
Emel DOĞRAMACI
Nevzat GÖZAYDIN
Bozkurt GÜVENÇ
Yusuf HALAÇOĞLU
Osman HORATA
Mustafa İSEN
Esin KÂHYA
Tahsin KESİCİ
Suna KİLİ
Utkan KOCATÜRK
Zeynep KORKMAZ
Bülent OKAY
Hasan ONAT
İlber ORTAYLI
Zeynep Bağlan ÖZER
Osman Fikri SERTKAYA
Aslı Özlem TARAKÇIOĞLU
Cemalettin TAŞKIRAN
Kâzım YETİŞ
Refet YİNANÇ

* Prof. Dr., Hükûmet adına eş güdümden sorumlu Bakan/The State Minister, Prof. Dr. Beşir ATALAY is the coordinator.

ÇOCUK EDEBİYATI'NIN DİL EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN ÖNEMİ
CELKAN, Gül 303

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ ÖĞRENCİLERİNİN
ÇOCUĞA BAKIŞ AÇILARININ BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ
CEYLAN, Şehnaz-ULUTAŞ, İlkay-ÖMEROĞLU, Esra 321

LİSE BİRİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN OKUMA İLGİ VE
ALIŞKANLIKLARI ÜZERİNE
COŞKUN, Eyyup-KARAKOÇ, Mehmet- ZORBAZ, Kemal Zeki 333

STANDART TÜRKÇEDE SES OLAYLARININ
SEBEP-SONUÇ İLİŞKİSİ ÇERÇEVESİNDE YENİDEN SINIFLANDIRILMASI
COŞKUN, Mustafa Volkan 347

TÜRK DİLLERİNİN YAPISAL VE SEMANTİK FARKLILIKLARININ
ÖRNEĞİ OLARAK BİRLEŞİK FİİLLER
CUMAKUNOVA, Gulzura 369

TÜRK KÜLTÜRÜNDE ***EĞRİ*** VE ***DOĞRU***
KELİMELERİNİN KAYNAKLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME
ÇAPAN, Pervin 381

DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNİN GELECEĞİ
ÇİFCİ, Musa 397

MU'İNÜ'L-MÜRİD'DE OĞUZ TÜRKÇESİ UNSURLARI
ÇÜRÜK, M. Selcen 405

ÇATI EKLERİNİN BİLİNMEYEN BİR İŞLEVİ
DELİCE, H. İbrahim 419

TÜRKİYE TÜRKÇESİ İSTEK KATEGORİSİNE
SEMANTİK-PRAGMATİK BİR YAKLAŞIM
DEMİR, Sema Aslan 435

"DİLBİLGİSELLEŞME" TERİMİ ÜZERİNE
DEMİRCİ, Kerim 451

SOVIET AND POST-SOVIET LANGUAGE POLICIES
IN THE CENTRAL ASIAN REPUBLICS AND THE STATUS OF RUSSIAN
DIETRICH, Ayşe 465

БУРЯТСКО-РУССКИЙ БИЛИНГВИЗМ:
НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ИЗМЕНЕНИЯ
ЯЗЫКОВОГО СОЗНАНИЯ БУРЯТ
DIRHEEVA, Galina/ ДЫРХЕЕВА, Галина 481

К ПРОБЛЕМЕ ИЗУЧЕНИЯ ТЮРКСКО-ИРАНО-АРАБСКИХ
ЯЗЫКОВЫХ КОНТАКТОВ
DJUBATOVA, B. N./ДЖУБАТОВА, Б. Н. 491

ULUSAL DÜZENLEME KURULU
NATIONAL ORGANIZATION COMMITTEE
НАЦИОНАЛЬНЫЙ ОРГКОМИТЕТ

Sadık TURAL	Başkan/President
Zeki Cemil ARDA	Başkan Yrd./Vice President
Tuncer BAYKARA	Başkan Yrd./Vice President
Ahmet BURAN	Başkan Yrd./Vice President
Zeki DİLEK	Başkan Yrd./Vice President
Mustafa AKBULUT	Eş Genel Sekreter/Co Secretary General
Cemalettin TAŞKIRAN	Eş Genel Sekreter/Co Secretary General
Esat ARSLAN	Eş Genel Sekreter/Co Secretary General
Aslı Özlem TARAKÇIOĞLU	Eş Genel Sekreter/Co Secretary General
Reşide GÜRSES	Genel Sekreter Yrd./Asistant to Secretary General
Banu KARABABA TAŞKIN	Genel Sekreter Yrd./Asistant to Secretary General

ANA KONULAR VE SORUMLULARI
MAIN TOPICS/SECTIONS AND THE CHAIRS
ГЛАВНАЯ ТЕМАТИКА И ОТВЕТСТВЕННЫЕ ЛИЦА

1. Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi - Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ
   Linguistics, Grammar and Language Teaching
   Языкознание, грамматика и обучение языку
2. Tarih ve Medeniyetler Tarihi - Prof. Dr. Salim CÖHCE
   History and History of Civilizations
   Общая история и история цивилизаций
3. Din - Prof. Dr. Hasan ONAT
   Religion
   Религия
4. Felsefe - Prof. Dr. Esin KÂHYA
   Philosophy
   Философия
5. Maddi Kültür - Prof. Dr. Mustafa ARLI
   Material Culture
   Материальная культура
6. Doğubilim Çalışmaları - Prof. Dr. Bülent OKAY
   Oriental Studies
   Исследования по востоковедению
7. Çevre, Kentleşme Sorunları ve Çözümleri - Prof. Dr. Ayşe AYATA
   Problems and Solutions of Environment and Urbanization
   Проблемы экологии и урбанизации и пути их решения
8. Kültürel Değişim, Gelişim ve Hareketlilik - Prof. Dr. Bozkurt GÜVENÇ
   Cultural Change, Growth and Mobility
   Культурный обмен, развитие и мобильность
9. Ekonomi - Prof. Dr. Ayhan TAN
   Economics
   Экономика
10. Uluslararası İlişkiler - Prof. Dr. Osman Metin ÖZTÜRK
    International Relations
    Международные отношения
11. Edebiyat Bilimi Sorunları ve Çözümleri - Prof. Dr. Kâzım YETİŞ
    Problems and Solutions in the Science of Literature
    Проблемы литературоведения
12. Müzeler, Arşivler, Kütüphaneler, Yayınevleri, Telif Hakları
    Prof. Dr. Mustafa AKBULUT
    Museums, Archives, Libraries, Publishers. Copyright Issues
    Музеи, архивы, библиотеки, издательства, авторские права
13. Müzik Kültürü ve Eğitimi - Prof. Dr. Ali UÇAN
    Music Culture and Music Education
    Музыкальная культура и музыкальное образование

İÇİNDEKİLER/TABLE OF CONTENTS/СОДЕРЖАНИЕ

Sayfa Numarası/Page Number/Стр.

SUNUŞ XIII

PREFACE XIV

YURTTA SULH, CİHANDA SULH
KATILIMCILARA SAYGILARIMLA XV

PEACE AT HOME PEACE IN THE WORLD
A GREETING TO THE PARTICIPANTS XVII

МИР В СТРАНЕ - МИР ВО ВСЁМ МИРЕ
ОБРАЩЕНИЕ К УЧАСТНИКАМ КОНГРЕССА XIX

38. ICANAS KAPANIŞ KONUŞMASI XXI
CLOSING REMARKS ICANAS 38 XXIII

BİLDİRİLER/PAPERS/СТАТЬИ

СТАНОВЛЕНИЕ СИСТЕМЫ КЛАССИФИКАЦИИ ЗВУКОВ В АРАБСКОЙ КЛАССИЧЕСКОЙ НАУКЕ (ЯЗЫКОВЕДЕНИЕ И НАУКА О РЕЦИТАЦИИ ***КОРАНА***).
AGANINA, G. R./АГАНИНА, Г. Р. 1

ПРЕПОДАВАНИЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В
УНИВЕРСИТЕТЕ В УСЛОВИЯХ ДВУЯЗЫЧИЯ
AHMETKARİMOVA, K. M./АХМЕТКАРИМОВА, К. М. 11

TÜRK DÜNYASINDA BİLGİSAYAR DESTEKLİ DİL BİLİMİ ÇALIŞMALARI VE
TÜRK DİL KURUMU
AKALIN, Şükrü Halûk 17

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA OĞUZCA DIŞI DİL UNSURLARI
AKAR, ALİ 23

JAPAN'S NAMES IN THE PERSIAN SOURCES
AKBARZADEH, Daryoosh 39

LOBNOR, LOBNOR AĞZI ARAŞTIRMALARINA GENEL BİR BAKIŞ
ALİYEVA ESEN, Minara 53

BATI EDEBİYATINDA DİL VE DİLSEL DETERMİNİZM
ALYAZ, Yunus-ALİYEVA ESEN, Minara 71

ŞAİR HÜSEYİN CAVİD, TURANCILIK VE ORTAK TÜRKÇE
AMANOĞLU, Ebülfez 93

NOSTRATİK DİL TEORİSİ İÇERİSİNDE ALTAY DİLLERİ
ARIKOĞLU, Ekrem 101

TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE AZERBAYCAN TÜRKÇESİ'NİN
MEYVE ADLARI YÖNÜNDEN KARŞILAŞTIRILMASI
ARSLAN, Meryem 107

DIRECTIONS OF DIACHRONIC DEVELOPMENTS OF THE
KARTVELIAN LANGUAGES
ASATIANI, Rusudan 127

DERS KİTAPLARINDAKİ DİL BİLGİSİ KONULARININ
BİLGİ VE TANIM AÇISINDAN TUTARLILIĞI
ATABEY, İbrahim 133

ОСОБЕННОСТИ ДЕЛОВОЙ КОММУНИКАЦИИ В КОНТЕКСТЕ РАЗНЫХ КУЛЬТУР
AUBAKİROVA, A. K./АУБАКИРОВА, А. К. 155

ŞİNE USU YAZITI'NDAKİ BAZI YER ADLARI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER
AYDIN, Erhan 167

İLK OKUMA-YAZMA ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR GÖZLEM
AYDIN, İlker 183

ALTAYCADAKİ *-ATAN* EKİNİN ZAMANSAL, GÖRÜNÜŞSEL, KİPSEL VE
EDİMBİLİMSEL İŞLEVLERİ
BACANLI, Eyüp 227

ANA DİL EĞİTİMİNDE HAFIZA-KELİME İLİŞKİSİNİN ÖNEMİ VE
HAFIZANIN GÜÇLENDİRİLMESİNDE EZGİLİ ÜRÜNLERLE
ALTERNATİF YAKLAŞIMLARIN ROLÜ
BATUR, Zekeriya 237

БУРЯТСКИЙ ЯЗЫК В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ
BAZAROVA, D. B./БАЗАРОВА, Д. Б. 249

О РИТУАЛЬНОМ ТЕРМИНЕ ДУГЪ/ДОГЪ
В ПОГРЕБАЛЬНОЙ ОБРЯДНОСТИ ОСЕТИН
BESOLOVA, E. B./БЕСОЛОВА, Е. Б. 255

OSMANLICA AÇISINDAN ARAP HARFLİ VE
LATİN HARFLİ TÜRKÇE LÜGATLERDE VE SÖZLÜKLERDE KELİMELERİN
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZLERİ
BIYIKLI, Mustafa 265

КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ ОБРАЗА ЧЕЛОВЕКА
В ТУРЕЦКОЙ НАИВНОЙ КАРТИНЕ МИРА
(НА МАТЕРИАЛЕ СОМАТИЧЕСКОЙ ФРАЗЕОЛОГИИ)
BUKULOVA, Marina/БУКУЛОВА, Марина 291

UKRAYNA'DAKİ KARAMANLICA YADİGÂRLARI:
TÜRK DİLİ TARİHİNE VE ARAŞTIRMA PERSPEKTİFLERİNE DAİR
DRYGA, Iryna 503

TÜRKİYE TÜRKÇESİ'NDEKİ ARAPÇA SÖZCÜKLER VE
BU SÖZCÜKLERDEKİ SES OLAYLARI
DURSUNOĞLU, Halit 517

20. YÜZYILIN BAŞLARINDA AZERBAYCAN YAZI DİLİ VE OSMANLI TÜRKÇESİ
ELEKBEROVA, Kemale 529

DOĞU TÜRKİSTAN'DA ÇİFT DİLLİ EĞİTİM
EMET, Erkin 537

TÜRK TOPLUMSAL YAŞANTISININ LADİNO ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
ERİŞ, Mahir Ünsal 549

BİLDİRİLERDEKİ RENKLİ RESİMLER 561
THE COLOURED PICTURES OF THE PAPERS
ЦВЕТНЫЕ ИЛЛЮСТРАЦИИ И ФОТОГРАФИИ

II. CİLT

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINDA KULLANILAN TÜRKÇE VE
YOZLAŞAN BİR DEĞER OLARAK DİL ÜZERİNE
EROL, Gülbuğ 569

"DEVRE" KELİMESİ ÜZERİNE
ERSOY, Asu 591

ARGOŞİLLO'DAN MOUSE'A
ESERER, Özlem Çatal 599

DİL EĞİTİMİNDE BİR ARAÇ OLARAK ATASÖZÜ
ESİN, Berna 605

О РОЛИ КАТЕГОРИИ ОПРЕДЕЛЕННОСТИ В ПРЕДИКАТНО-АРГУМЕНТНОЙ
СТРУКТУР ПРЕДЛОЖЕНИЯ (ПОСЛЕЛОГ-rā В НЕКОТОРЫХ
ЗАПАДНОИРАНСКИХ ЯЗЫКАХ)
GADİLİYA, Ketevan/ГАДИЛИЯ, Кетеван 629

ПОЛИФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ СУФФИКСЫ В ТАТАРСКОМ ЯЗЫКЕ
GANİYEV, F. A./ГАНИЕВ, Ф. А. 641

"SELÇUK" KİŞİ ADININ KÖKEN VE ANLAMI (ETİMOLOJİSİ)
GEDİKLİ, Yusuf 649

ORHAN PAMUK'UN ROMANLARINDAKİ
DOLAYLI VE DOLAYSIZ ANLATIM TÜRLERİ ÜZERİNE
GÖTZ, Manfred 663

DOĞU TÜRKİSTAN ABİDELERİ: TÜRK DÜNYASININ MANEVİ VE TARİHİ SERVETİ GİBİ
GULİYEVA, Gatibe Vagifkızı 667

РАЗВИВАЮЩИЙ ПОТЕНЦИАЛ СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ
GUSEVA, O. N./ГУСЕВА, О. Н. 677

VİLNİUS KÜTÜPHANELERİNDE BULUNAN LİTVANYA TATARLARINA AİT EL YAZMASI ESERLER
GÜLLÜDAĞ, Nesrin 683

TATAR TÜRKÇESİ'NDEKİ BAZI BİRLEŞİK EYLEM YAPILARININ TÜRKİYE TÜRKÇESİ'NE TERCÜMESİ KONUSUNDA BAZI MESELELER
GÜNEY, Fatma Şahan 691

YUNUS EMRE'NİN KULLANDIĞI TÜRKÇENİN ANADOLU AĞIZLARIYLA KIYASLANMASI
GÜNGÖR, İ. Hulûsi 711

TÜRKÇEDE VE RUSÇADA 'EV' KAVRAMI VE BU KAVRAMIN DİLDEKİ YERİ
HACIZADE, Naile 731

ВЛИЯНИЕ АНГЛИЙСКОГО НА УРДУ В СИСТЕМЕ ЯЗЫКОВОЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ
HALMURZAYEV, Taşmirza/ХАЛМУРЗАЕВ, Ташмирза 741

TÜRKÇENİN ÖZGÜRLÜK SAVAŞI
HENGİRMEN, Mehmet 749

ЭТНОЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ТЮРКОЛОГИИ
HİSAMİTDİNOVA, F. G./ХИСАМИТДИНОВА, Ф. Г. 759

XVI.-XVIII. YÜZYIL ESKİ TATAR EDEBİ DİLİNİN KARMAŞIKLIK NEDENİNİN TARİHİ-KÜLTÜREL DURUMU
HİSAMOVA, F. M./ХИСАМОВА, Ф. М. 767

PROTO-KARTVELIAN PLANT NAMES AND PROBLEMS CONNECTED WITH SEMANTIC RECONSTRUCTIONS
IVANISHVILI, Marine 773

НЕКОТОРЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОЙ ТЮРКОЛОГИИ
İBRAYEV, Ş. İ./ИБРАЕВ, Ш. И. 779

TÜRKLERDE ALFABE DEĞİŞTİRME SORUNU VE TÜRK KÜLTÜRÜ AÇISINDAN SONUÇLARI
İLHAN, Nadir 785

TÜRK ÖĞRENCİLERİN RUSÇA ÖĞRENİMİNDE KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR VE BU ZORLUKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ
İSAYEV, Hurşit 795

KIBRIS RUMCASINDA "A" HARFLİ TÜRKÇE SÖZCÜKLERDEN BAZILARI
İSLAMOĞLU, Mahmut-ÖZNUR, Şevket 807

SOME FEATURES FROM SYNTAX OF MEGRELIAN LANGUAGE
JIKIA, Marika 819

ТҮРІКТІЛДІ АУДИТОРИЯДА ТІЛ ҮЙРЕТУДІҢ
ЛИНГВОЕЛТАНЫМДЫҚ МАЗМҰНЫ
KADAŞEVA, Karlıgaş/ҚАДАШЕВА, Қарлығаш 829

TÜRK KÜLTÜR COĞRAFYASINDA "SIR" İNANCI
VEYA TÜRK KÜLTÜRLÜ HALKLARDA "SIR" İNANCI
KALAFAT, Yaşar 839

KIBRIS AĞZININ ANADOLU AĞIZLARI İÇİNDEKİ YERİ
KALSIN, Şirvan 851

СЛОВАРЬ АССОЦИАТИВНЫХ НОРМ ТУРЕЦКОГО ЯЗЫКА: НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫЙ КОМПОНЕНТ
KALYUTA, Aleksandr/КАЛЮТА, Александр 867

THE RELATIONSHIP AND SIMILARITIES BETWEEN TURKISH AND
ENGLISH WITHIN THE FRAMEWORK OF LANGUAGE AND
CULTURE CONNECTION
KARABABA, Z. Canan 885

SIFAT-FİİLLİ NİTELEMELİ YAPILARIN TİPOLOJİSİ:
TÜRK TİPOLOJİSİNİN JAPON, KORE VE MACAR TİPOLOJİLERİ İLE
KARŞILAŞTIRILMASI
KARABULUT, Ferhat-ULUTAŞ, İsmail 899

DEĞER AKTARIMI AÇISINDAN YERLİ VE
YABANCI ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ
KARATAY, Halit 939

OSMANLI TÜRKÇESİ METİNLERİNDE HAREKE-HARF İLİŞKİSİ
KARTALLIOĞLU, Yavuz 949

STYLISTIC DEVICES IN THE "***KUTADGU BILIG***" AND
THE ADEQUACY OF THEIR TRANSLATION INTO ENGLISH
(ON THE MATERIAL OF ENGLISH TRANSLATION MADE BY W. MAY)
KASIEVA, Aida 957

YUNANİSTAN'DA BATI TRAKYA'DA TÜRK AZINLIĞIN ANADİLİ VE EĞİTİM
DİLLERİNDEN BİRİ OLARAK TÜRKÇE
KELAĞA AHMET, İbrahim 977

TEMEL DİL BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE
EĞİTİM TEKNOLOJİSİNİN KULLANIMI
KIRKKILIÇ, Ahmet-ŞAHİN, Abdullah 993

ARAP DİLİNDE RETORİĞİN BİR BİLİM DALI OLARAK DOĞUŞU, GELİŞİMİ VE ÖNCÜLERİ
KIZIKLI, Zafer 1007

SİBİRYA TÜRK HALKLARININ DİLLERİNİN HUKUKİ KONUMU VE DİL İLE İLGİLİ YASALAR
KİLLİ YILMAZ, Gülsüm 1027

TÜRKÇE EĞİTİMİNDE DİL ŞUURU İLE ZEVKİNİN ANLAM VE ÖNEMİ, BUNUN DERS KİTAPLARINDA METİNLERLE DESTEKLENMESİ
KOCASAVAŞ, Yıldız 1049

БУДДИЙСКИЕ ТЕРМИНЫ В АВТОРСКИХ ДОКУМЕНТАХ XVIII ВЕКА НА ОЙРАТСКОЙ ПИСЬМЕННОСТИ
KOKŞAEVA, N. O./КОКШАЕВА, Н. О. 1057

TÜRKÇE VE ARAPÇADA TELAFFUZLARI AYNI, ANLAMLARI FARKLILAŞMIŞ BAZI SÖZLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
KORKMAZ, Seyfullah 1063

АРАБСКИЕ ЗАИМСТВОВАНИЯ В АМХАРСКОМ ЯЗЫКЕ
KRAVÇENKO, S. L./КРАВЧЕНКО, С. Л. 1069

К ВОПРОСУ КОМПЛЕКСНОГО ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ НА ТАТАРСКОМ ЯЗЫКЕ
KUZMİNA, H. H./КУЗЬМИНА, Х. Х. 1083

TÜRK VE AZERİ DİLLERİNDE DEYİMLER
MAHMUDOVA, Gatibe 1089

AN UIGUR DECREE OF TAX EXEMPTION IN THE NAME OF DUWA-KHAN
MATSUI, Dai 1095

ТЕЗАУРУСНО-ЦЕЛЕВОЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКЕ С ПОМОЩЬЮ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ
MEYRAMOVA, S. A./МЕЙРАМОВА, С. А. 1105

THE ROLE OF PERSIAN AND TURKISH LANGUAGES IN THE NATIONAL IDENTITY OF THE MIDDLE ASIA
MOGHADAM, Mehyar Alavi 1119

ИССЛЕДОВАНИЕ ПЕРЕДАЧИ РИТМА ПРИ ПЕРЕВОДЕ ЛИТЕРАТУРНЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ НА НЕРОДНОЙ ЯЗЫК
MURZİNA, L. A./МУРЗИНА, Л. А.KRAVÇUK, S. V./КРАВЧУК, С. В. 1129

ORTA ÇAĞ AZERBAYCAN TERCÜME SANATI
NAĞISOYLU, MUHSİN 1143

BİLDİRİLERDEKİ RENKLİ RESİMLER 1157
THE COLOURED PICTURES OF THE PAPERS
ЦВЕТНЫЕ ИЛЛЮСТРАЦИИ И ФОТОГРАФИИ

III. CİLT

«СЕРДЦЕ» В РУССКОМ И ТУРЕЦКОМ ЯЗЫКАХ
(ФРАГМЕНТЫ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЫ МИРА)
NAPOLNOVA, Elena/НАПОЛЬНОВА, Елена 1163

РОССИЙСКАЯ ТЮРКОЛОГИЯ НАШИХ ДНЕЙ:
К СМЕНЕ НАУЧНЫХ ПАРАДИГМ
NASİLOV, D. M./НАСИЛОВ, Д. М. 1173

ON THE RELATIONSHIP BETWEEN OLD TURKIC AND
OTTOMAN TURKISH
ODA, Juten 1185

ORHUN YAZITLARINDA HİTAP BİÇİMLERİNİN TOPLUMSAL
DİLBİLİM AÇISINDAN BİR ANALİZİ
OĞUZ, Betül Bülbül 1203

TÜRKÇE İÇİN BİR SIKLIK ANALİZİ PROGRAMI
OKTAY, Melek-KURT, Atakan-KARA, Mehmet 1227

TÜRKÇEDE GEREKLİLİK KİPİ
ORUÇ ASLAN, Birsel 1245

ESTONYA'DA, YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİM
METOTLARININ ÖZELLİKLERİ
OSSİPTŠUK, İnna 1263

ÇAĞDAŞ DİLBİLİM KURAMLARI VE
BİLGİSAYARLI ÇEVİRİ UYGULAMALARI
ÖZMUT, Orhan-ALYAZ, Yunus 1271

KUTADGU BİLİG DE TOPLUMSAL KABUL VE
GELENEKLERDEN YANSIMALAR
ÖNLER, Zafer 1293

ORHUN YAZITLARINDAKİ SÖZ VARLIĞININ
TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDAKİ İZLERİ
ÖZEK, Fatih-AYTAÇ, Aslıhan 1307

KAZAKİSTAN'DA ALFABE DEĞİŞİMİNE
YENİ BİR YAKLAŞIM
ÖZER, Zeynep Bağlan 1319

TÜRKÇEDE *YALIN DURUM* ÜZERİNE DÜŞÜNCELER
ÖZEZEN, Muna Yüceol 1333

TÜRKÇEDEKİ YABANCI UNSURLARI TASNİF DENEMESİ
ÖZKAN, Nevzat 1343

PANEL/КРУГЛЫЙ СТОЛ

ANADOLU VE RUMELİ AĞIZLARI 2163

DIALECTS IN ANATOLIA AND RUMELIA

АНАТОЛИЙСКИЕ И РУМЕЛИЙСКИЕ ДИАЛЕКТЫ

Zeynep KORKMAZ 2165

ANADOLU AĞIZLARINDA YAŞAYAN ESKİ TÜRKÇE SÖZLÜKLER
(ÖN SESLERİNE GÖRE BİR İNCELEME)
Tuncer GÜLENSOY 2165

ANADOLU VE RUMELİ AĞIZLARINDA: KONUŞMA DİLİ,
YAZI DİLİ İLİŞKİLERİ
Ahmet BURAN 2177

DOĞU TRAKYA AĞIZLARININ ŞEKİL BİLGİSİNİ BELİRLEYEN
TEMEL ÖZELLİKLER
Ahmet GÜNŞEN 2180

AĞIZ NERELERDE KULLANILIR?
Nurettin DEMİR 2203

ANADOLU VE RUMELİ AĞIZLARININ DAYANDIĞI TEMELLER
Zeynep KORKMAZ 2211

PANEL/КРУГЛЫЙ СТОЛ

**GÖKTÜRKLERİN (RUNİK) ANIT VE YAZITLARI
(ENVANTER, ALFABE VE BİBLİYOGRAFYA PROBLEMLERİ)** 2235

**KOK-TURK MONUMENTS AND INSCRIPTIONS
(THE PROBLEMS OF INVENTORY,
ALPABETH AND BIBLIOGRAPHY)**

**ПИСЬМЕННЫЕ ПАМЯТНИКИ ГЁКТЮРКОВ
(ПРОБЛЕМЫ ИНВЕНТАРИЗАЦИИ,
АЛФАВИТА И БИБЛИОГРАФИИ)**

Osman Fikri SERTKAYA 2237

Dmitri D. VASİLYEV 2237

Çetin CUMAGULOV 2237

Cengiz ALYILMAZ 2237

CUMHURİYET'İN İLANINDAN GÜNÜMÜZE ORTA ÖĞRETİM DİL BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ
ÖZTOPRAK, Ferah Burgul 1361

1902 TARİHLİ ESKİ KİRİL HARFLİ BAŞKURTÇA BİR ***İNCİL*** TERCÜMESİ IŞIĞINDA BAŞKURT EDEBİ DİLİ TARİHİNE YENİ BİR BAKIŞ
ÖZTÜRK, Göksel 1387

KIBRIS'TAKİ GURBETLERİN GİZLİ DİLİ
ÖZTÜRK, Rıdvan 1399

TARİHİ TÜRK DİLİ ALANINDA UZUNLUK/MESAFE ÖLÇÜMÜNDE KULLANILAN BİRİMLER
ÖZYETKİN, A. Melek 1413

ENGLISH LANGUAGE LEARNING IN THE LIGHT OF THE INTERMENT AND GLOBALIZATION: READING AND WRITING
PISHGHADAM, Reza-MODARRESI, Ghasem 1421

СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ СИСТЕМ ВОКАЛИЗМА КАЛМЫЦКОГО И ТУРЕЦКОГО (МЕСХЕТИНСКОГО) ЯЗЫКОВ
RASSADİN, V. İ./РАССАДИН, В. И. 1431

KUZEY KIBRIS'TA BARIŞ SÖYLEMİNİN FENOMOLOJİSİ
SADRAZAM, Ejdan 1447

KARŞITLIKLAR TEMELİNDE ATATÜRK SÖYLEMİ İNCELEMESİ
SAĞLIK, G. Selcan 1457

TRANSPOSITIONAL INNOVATIONS IN MODERN PERSIAN MORPHOSYNTAX (PERSIAN HISTORICAL MORPHOSYNTAX DATA: THEORY AND PRACTICE)
SAKHOKIA, Maia 1469

ЗЕМЛЯ В ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА МОНГОЛОЯЗЫЧНЫХ НАРОДОВ
SANJINA, Darima/САНЖИНА, Дарима 1487

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ'NDEN OSMANLICAYA TÜRKÇEDE ART ZAMANLI DEĞİŞMELER
SARI, Mustafa 1501

TÜRKÇE ADLANDIRMADA İNSAN VE HAYVAN SOYBİRLİĞİNİN BİR YANSIMASI OLARAK *KUR/KURU/KURO; KIR/KIRI /KIRO; KURD/KIRT/KÜRT* KELİMELERİNİN TÜRKÇE *'UR' "HABBE, TANE, TOHUM, DÖL" / 'QUR' "HALKA, KEMER, KUŞAK; NESİL"* KELİMELERİYLE İLGİSİ
SARIKAYA, Mahmut 1511

CÜMLE BİLGİSİ/CÜMLE ÖĞELERİNİN MANTIKSAL AÇIDAN İNCENMESİ ***NUTUK***'TAKİ CÜMLELERDE ETKİN DÜŞÜNCE BAĞLAMI
SARIYEV, Berdi 1523

BİLİNMEYEN BİR ***SEĞİR-NÂME*** YAZMASI
SERTKAYA, Ayşe Gül 1533

A BRIEF INTRODUCTION TO THE PROJECT OF TRANSLATION AND ANNOTATION IN UIGHUR'S LANGUAGE FOR MATERIALS ABOUT CENTRAL ASIA (BROAD SENSE) SELECTED FROM THE HISTORY OF TWENTY-FOUR DYNASTY
SHIMING, Chen 1561

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКАЯ КАРТИНА МИРА РУССКОГО И КИТАЙСКОГО ЯЗЫКОВ, КОТОРЫЕ УПОМИНАЮТ РЕЛИГИЮ
SHUİN, Hay/ШУИН, Хай 1565

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE GÜDÜLEMENİN ÖNEMİ
SOYUPEK, Hasan 1571

THE CLASSIFICATION OF THE QUALITATIVE WORDFORMS IN THE TAIWAN LANGUAGE
SYURYUN, Arzhaana 1589

YABANCI DİLLE EĞİTİM YAPAN KOLEJLERDE OKUYAN ÖĞRENCİLERİN YABANCI DİLDEKİ TEMEL BECERİLERİ KAZANMA DÜZEYLERİ
ŞAHENK, Senem Seda-GÖKALP, Murat 1595

YENİ TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NA GÖRE DİL BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK UYGULAMALAR
ŞAHİN, Esin 1619

МЕДИЦИНСКАЯ ТЕРМИНОЛОГИЯ ТАТАРСКГО ЯЗЫКА
ŞAMSUTDİNOVA, R. R./ШАМСУТДИНОВА Р. Р. 1635

KES-KOPYALA-YAPIŞTIR; YENİ KELİME TÜRET
ŞENEL, Mustafa 1643

まことの華見：REAL SPLENDOUR OF 風雅"FÛGA" OF芭蕉俳句 BASHÔ'S HAIKU
TAKACHI, Jun'ichiro 1655

СЛОВОСОЧЕТАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ ПЕРСИДСКОМ ЯЗЫКЕ
TALİBOVA, S. E./ТАЛЫБОВА, С. Э. 1687

DİL EDİNİMİ SÜRECİNDE OKUMA ALIŞKANLIĞI VE İŞLEVSEL "OKURYAZARLIK" KAVRAMLARI
TEMİZKAN, Mehmet-ERDEM, İlhan 1701

DİVANÛ LUGATİ'T-TÜRK VE BUDİST UYGUR METİNLERİNDE ORTAK BİRKAÇ SÖZCÜK ÜZERİNE
TERES, Ersin 17

FİİL ÇEKİMİNDE GÖRÜLEN İSTİSNAİ HÂLLER
TOLKUN, SELAHATTİN 1725

BİLDİRİLERDEKİ RENKLİ RESİMLER 1737
THE COLOURED PICTURES OF THE PAPERS
ЦВЕТНЫЕ ИЛЛЮСТРАЦИИ И ФОТОГРАФИИ

IV. CİLT

ANADOLU AĞIZLARINDA YAVRU ADLARI
TOR, Gülseren 1749

ЯЗЫКОВЫЕ КОНТАКТЫ: СЕМИТСКИЙ МИР
(ИУДЕЙСКИЙ АРАБСКИЙ)
TSHVEDİANİ, Z. R./ЦХВЕДИАНИ, З. Р. 1831

ARAP DİLİNDE ANLAM BENZERLİĞİ OLAN SÖZCÜKLERİN YAPISI,
KAYNAĞI, ÖNEMİ VE RETORİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
TUR, Salih 1847

KÜLTÜREL YÖNDEN KORECE İLE TÜRKÇENİN KARŞILAŞTIRILMASI
TÜRKÖZÜ, S. Göksel 1863

LEHÇE İÇİ AKTARMADA "YALANCI EŞ DEĞERLİK"
UĞURLU, Mustafa 1877

KÖKTÜRK VE ***ÖTÜKEN-UYGUR YAZITLARINDA***
"İMAR ETMEK", "YAPI KURMAK", "İNŞA ETMEK" KAVRAMLARI
USER, Hatice Şirin 1891

ОБ УСТОЙЧИВОМ СЛОВОСОЧЕТАНИИ БАШ НА БАШ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ
ÜNAL, Kerami/ЮНАЛ, Керами 1911

KARAHANLI ESERLERİNDEKİ SÖZ VARLIĞI HAKKINDA
ÜŞENMEZ, Emek 1915

GARİB-NÂME'DE DEYİMLER
YAKUT, Sevinç 1923

RUSYA'DA YAŞAYAN TÜRKLERİN KONUŞMA DİLLERİNİN
YAZI DİLİNE DÖNÜŞTÜRÜLME SÜRECİ VE
ÖTEKİLEŞTİRME EKSENİNDE İZLENEN DİL POLİTİKALARI
YALÇIN, Süleyman Kaan 1937

TÜRK DİLİNDE KİŞİ EKLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE DEĞİŞİMİ
YAVUZARSLAN, Paşa 1953

ОБ АВТОНОМИИ СТУДЕНТА В УЧЕБНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО ОВЛАДЕНИЮ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКОМ
YESENGALİYEVA, A. M./ЕСЕНГАЛИЕВА, А. М. 1967

AVRUPA'DA İLK ÇEVİRİ HAREKETLERİ
YILDIZ, Şevket 1973

İBERCE, BASKÇA, AFRİKA-ASYA DİLLERİ VE TÜRKÇE
YURTAYDIN, Erkan 1979

CHECHEN-RUSSIAN BILINGUALISM:
THE SOCIOLOGICAL ANALYSIS
YUSUPOV, M. M. 1991

НЕКОТОРЫЕ ИТОГИ ИССЛЕДОВАНИЯ
ТАТАРСКО-РУССКИХ И РУССКО-ТАТАРСКИХ СЛОВАРЕЙ XIX ВЕКА
YUSUPOVA, A. Ş./ ЮСУПОВА А .Ш. 2003

NEHCÛ'L-FERĀDÎS'TE *UZUN-KAPALI E (ē)* ÜNLÜSÜNÜN YAZIMI
YÜCEL, Bilâl 2009

THE CASSIDY CODE
ZAHMOUL, Noureddine 2019

GLOBALIZATION, THE AMERICAN EMPIRE
AND THE CULTURAL POLITICS OF ENGLISH IN THE ARAB/MUSLIM WORLD
ZUGHOUL, Muhammad Raji 2053

SÖZ VARLIĞINDAKİ DEĞİŞMELER ÜZERİNE BAZI TESPİTLER
ZÜLFİKAR, Hamza 2105

PANEL/КРУГЛЫЕ СТОЛЫ

PANEL/КРУГЛЫЙ СТОЛ

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ 2111

TURKISH LANGUAGE OF ANCIENT ANATOLIA

АНАТОЛИЙСКО-ТУРЕЦКИЙ ЯЗЫК

Zeynep KORKMAZ 2113

György HAZAI 2113

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNDE ORTAYA KONAN
TERCÜMELERİN TÜRK DİLİNE ETKİSİ
Mustafa ÖZKAN 2115

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ'NDE 'AD+A DURUM BİÇİMBİRİMİ+ İLGEÇ'
YAPISIYLA KURULAN İLGEÇ ÖBEKLERİNİN İŞLEVLERİ
Erdoğan BOZ 2142

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ METİNLERİNİ ÇÖZÜMLEMEDE TARİHİ
SES BİLİMİNİN ÖNEMİ
Paşa YAVUZASLAN 2150

PANEL/КРУГЛЫЙ СТОЛ

TÜRKÇENİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ (6-15 YAŞ ÖBEĞİ İÇİN) 2265

TEACHING OF TURKISH LANGUAGE (AGES BETWEEN 6-15)

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ТУРЕЦКОГО ЯЗЫКА (6-15 ЛЕТ)

Hüseyin AĞCA 2267

İLK OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİNDEKİ SORUNLAR
Mesiha TOSUNOĞLU 2267

İLKÖĞRETİMDE DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE KAYNAK ESER SORUNU
Erol BARIN 2273

Murat ÖZBAY 2275

Celal DEMİR 2277

Fahri TEMİZYÜREK 2279

Hüseyin AĞCA 2283

PANEL/КРУГЛЫЙ СТОЛ

İPEKYOLU 2285

SILKROAD

ВЕЛИКИЙ ШЁЛКОВЫЙ ПУТЬ

Mehmet ÖLMEZ 2287

A HISTORICAL ASPECT ON THE RUINED CITY <TSAGAAN SUMIIN BALGAS> OF THE OLD UIGUR PERIODS RECENTLY INVESTIGATED IN MONGOLIA-PRELIMINARY REPORT BASED ON THE INTERNATİONAL JOINT RESEARCHES BETWEEN MONGOL AND JAPAN 2006
Takashi OSAWA 2287

İPEK YOLU'NUN TARİHİ TEMELLERİ
Ahmet TAŞAĞIL 2294

A DIGITAL INFORMATION BASE FOR ANCIENT ROADS AND CONNECTED BUILDINGS IN THE MEDITERRANEAN SPACE-REFLECTIONS ABOUT A NABATEAN ROAD THROUGH THE NEGEV DESERT, RECENTLY LISTED UNDER THE UNESCO WORLD HERITAGE
Pierre LEBIGRE-Evangelos THOMOPOULOS 2301

İPEK YOLU'NUN İRAN GÜZERGÂHI VE İPEK YOLU TİCARETİNE İRAN ENGELLEMESİ
Mehmet TEZCAN 2305

Kamil N. VELİYEV-Tuğrul VELİ 2332

PANELLERDEKİ RENKLİ RESİMLER 2339

THE COLOURED PICTURES OF PANEL

ЦВЕТНЫЕ ИЛЛЮСТРАЦИИ И ФОТОГРАФИИ КРУГЛОГО СТОЛА